

Київський національний торговельно-економічний університет
Кафедра публічного управління та адміністрування

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

На тему:

**«ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ
ПОЛІТИКИ»**

Студента 2 курсу, 5м групи,
«Публічне управління та
адміністрування»
спеціалізації
«Публічне управління та
адміністрування»

(підпис студента)

Петрова
Наталія
Сергіївна

Науковий керівник
канд. фіз.- мат. н.,
доцент

(підпис керівника)

Вертелєва
Оксана
Василівна

Гарант освітньої програми
д.держ. упр.,
професор

(підпис гаранта)

Орлова
Наталія
Сергіївна

Київ 2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ.....	6
1.1. Сутність, функції та завдання державної інформаційної політики.....	6
1.2. Становлення та розвиток державної інформаційної політики України.....	12
1.3. Нормативно-правове регулювання державної інформаційної політики України.....	19
Висновки до розділу 1.....	25
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ.....	27
2.1. Головні напрями та способи реалізації державної інформаційної політики України.....	27
2.2. Дослідження гібридної агресії в українському інформаційному просторі.....	37
2.3. Загрози інформаційній безпеці України в сучасних умовах	46
Висновки до розділу 2.....	53
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	56
3.1. Можливості імплементації європейського досвіду державної інформаційної політики в Україні	56
3.2. Напрями посилення інформаційної безпеки України	64
Висновки до розділу 3.....	74
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	81
ДОДАТКИ.....	88

ВСТУП

Питання впливу інформаційної сфери на процес реформування суспільства в Україні, яке у зв'язку з асоціацією України і Європейського Союзу трансформується в інформаційне, торкається глибинних філософських основ права людини на вільний доступ до інформації як одного з найважливіших феноменів, породжених людським соціумом.

Державне регулювання інформаційної сфери передбачає визначення основних компонентів реформування суспільних відносин у публічній сфері; визначення системи принципів, серед яких принцип транспарентності, поєднання норм різних галузей законодавства. Це вимагає розробки нових інформаційно-правових норм та вдосконалення вже наявних.

Захист державних інформаційних ресурсів в Україні актуалізований подіями хакерських атак відносно державних установ з цілями як отримання закритої інформації, що складає державну таємницю, так і впливів на управління важливими сферами життєдіяльності суспільства, місцевих громад, поведінки людей. Актуалізує цю проблематику поширення такого явища, як кібертероризм.

Децентралізація актуалізує необхідність розроблення державної інформаційної політики та її інструментів захисту інформації як на мікро-, так і на макрорівні, що ставить нові завдання щодо управління якістю державних інформаційних ресурсів в Україні.

Особливого значення в сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства держави відіграють її ресурси, система організації і вільного доступу до них всіх категорій суб'єктів інформаційної діяльності. Державні інформаційні ресурси набувають базової значимості при реалізації процесів глобалізації інфраструктур, а також в умовах інтеграції України до світового інформаційного простору.

Актуальність дослідження обумовлена тим, що врахування європейської політики у питанні розвитку інформаційного суспільства, разом

із досвідом запровадження законодавчих актів державами-членами ЄС, мають сприяти у визначенні пріоритетів у напрямках розвитку власного інформаційного суспільства України на шляху інтеграції і формування відповідного національного законодавства. Дослідження обраної теми актуальне й у практичному плані, оскільки його результати можуть бути корисними при виробленні певних управлінських рішень.

Головними дослідниками даної проблеми стали Д. Белл, З. Бжезинський, М. Кастельс, Е. Тоффлер, К. Шеннон, Нестеряк Ю.В., Карпенко В.О., Малик І.Р., Губерський Л.В., Камінський Є.Є., Макаренко Є.А. та інші. Окремі аспекти створення ефективної інформаційної політики держави висвітлені у дослідженнях Еделевої М.А., Іванченко Ю.М., Вакулича В.М., Березовської І.Р., Красноступа Г.М., Добровольської А.Б.

Об'єктом дослідження є державна інформаційна політика.

Предметом дослідження є система формування та реалізації державної інформаційної політики, становлення та напрями вдосконалення державної інформаційної політики в Україні.

Метою дипломної роботи є дослідження теоретичних та прикладних аспектів формування та особливостей реалізації державної інформаційної політики в Україні.

Досягнення поставленої мети вимагає вирішення ряду **завдань дослідження**:

- розглянути сутність, функції та завдання державної інформаційної політики;
- дослідити особливості становлення та розвитку державної інформаційної політики України;
- проаналізувати систему нормативно-правового регулювання державної інформаційної політики України;
- дослідити головні напрями та способи реалізації державної інформаційної політики України;

- провести дослідження гібридної агресії в українському інформаційному просторі України;
- виокремити загрози інформаційній безпеці України в сучасних умовах ;
- здійснити обґрунтування необхідності удосконалення інформаційної політики України;
- навести можливості імплементації європейського досвіду державної інформаційної політики в Україні;
- розробити напрями посилення інформаційної безпеки України.

Методи дослідження:

- методи теоретичного пізнання, за допомогою яких було розкрито сутність, значення та завдання інформаційної політики України;
- діалектичний та абстрактно-логічний (для узагальнення та формулювання висновків).

Структура роботи. Дослідження складається зі вступу, трьох основних розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Матеріали дослідження представлено на 2 додатках, викладено на 2 рисунках, у 2 таблицях і 1 схемі. Літературна база дослідження налічує 71 джерел.

Практичне значення дослідження полягає у розробці напрямів посилення інформаційної безпеки України шляхом удосконалення державної інформаційної політики з використанням європейського досвіду.

Інформаційна база дослідження представлена матеріалами нормативно-правових актів, навчальних посібників та підручників, наукових статей, Інтернет-джерел.

Основні положення випускної кваліфікаційної роботи відображенні у статті Петрова Н.С Формування та реалізація державної інформаційної політики /Н.Петрова//Управління та адміністрування :зб. наук. ст. студ. заоч. форми навч. / відп. ред. Н. Л. Новікова. – Ч. 1. – Київ : Київ. нац. торг. –екон. ун-т, 2018. – С. 260-265.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

1.1. Сутність, функції та завдання державної інформаційної політики

Інформація займає особливе місце та відіграє дуже важливу роль у суспільстві, яке називають «інформаційним». Інформаційне суспільство поступово формується і в Україні. У науковому середовищі ведеться дискусія щодо поняття «інформаційне суспільство».

Головними дослідниками даної проблеми стали Д. Белл, З. Бжезинський, М. Кастельс, Е. Тоффлер, К. Шеннон та інші. Слід зазначити, що існують різні підходи до визначення «інформаційного суспільства». Однак очевидним є те, що саме поняття «інформаційне суспільство» вказує на те, що інформація сьогодні є пріоритетним ресурсом, який завдяки своєму значенню є дуже важливим у суспільстві нового типу. Цей ресурс є найбільш доступним як в розвинутих країнах (постіндустріальних), так і країнах з перехідною економікою (індустріальних), які тільки входять в еру «інформаційного суспільства».

Так, наприклад, М. Кастельс зазначає, що знання та інформація є критично важливими елементами в усіх засобах розвитку, так як процес виробництва завжди заснований на деякому рівні знань і на обробці інформації[1,с. 26]. Американський професор соціології Д. Белл у своїх дослідженнях наголошує, що інформація – це влада, доступ до інформації – це умова свободи [2, с. 330].

Д. Лайон в своїй праці «Інформаційне суспільство: проблеми та ілюзії» вказує на те, що «інформаційне суспільство» ставить питання про нові соціальні обставини, але зовсім не в тому ракурсі, як про це думають усі відомі його прихильники. Сподівання стосовно цього «нового суспільства»

досить часто ґрунтуються на дуже сумнівному економічному аргументі про домінацію нового «інформаційного сектора» [3, с. 378]. Інформація може нав'язувати суспільству ту чи іншу модель поведінки, і в цьому випадку держава може використовувати інформацію як пріоритетну функцію політики.

Інформація виконує багато функцій у суспільстві (знання, освіта, пропаганда). Вона використовується з метою отримання знань та прийняття рішень. Виготовлення інформації є процесом. Спершу існуюча інформація систематизується, а потім вона поширюється через систему комунікації та обробляється суб'єктами, які її отримали. Інформація усвідомлюється суспільством в тій мірі, в якій члени суспільства здатні засвоїти і прийняти ту чи іншу інформацію.

Слід звернути увагу на те, що той, хто отримує інформацію, може сприймати повідомлення не так, як його сприймає той, хто цю інформацію передає. А тому інформація може бути як об'єктивною, так і суб'єктивною. На створення та поширення інформації впливають політичні, соціальні, культурні умови, особливості політичної системи суспільства.

Нині важко уявити політичну діяльність без використання інформаційних потоків. Інформація може використовуватися суб'єктами політики по-різному для досягнення різних цілей (з метою перемоги в політичній боротьбі, з метою мобілізації громадян, їх просвіти, роз'яснення причин проблем, або, навпаки, заради приховування дійсних причин негараздів у суспільстві і т.п.). Та мета, з якою створюється, поширюється інформація, визначає суть інформаційної політики [4, с. 63].

Інформаційна політика як засіб впливу влади на суспільство за допомогою поширення масової інформації, що забезпечує механізм функціонування всієї соціально-політичної системи, вимагає серйозного переосмислення. Це пов'язано з масштабною трансформацією соціально-політичних відносин в Україні, з прагненням наукової спільноти зрозуміти,

якими якостями повинна володіти масова інформація в умовах глобалізації світового інформаційного простору.

Очевидно, що національна інформаційна політика повинна забезпечувати сталий розвиток країни на основі принципу відкритості та гласного обговорення всіх проблемних питань. Поза цими умовами Україна, як і раніше, ризикує залишитися в ролі «наздоганяючих» країн. При відсутності такої політики, сформованої з урахуванням інтересів влади і суспільства, залишається ймовірність того, що відносини між цими сторонами виявляться односторонніми (побудованими за принципом «зверху донизу») і ніколи не перейдуть в русло конструктивного діалогу.

Це не означає, що інформаційна політика може реалізовуватися лише в країнах з розвиненими політичними інститутами, громадянським суспільством і законодавчо гарантованими свободами в галузі засобів масової інформації. Однак в автократичних державах, де знижені можливості плюралістичного мислення і цивільних ініціатив, інформаційна політика найчастіше залежить від волі однієї особи або обмеженого числа осіб і не гарантує розвиток суспільства на основі шанобливого ставлення сторін одна до одної. Значна для всіх членів суспільства національна інформаційна політика сама по собі не забезпечує більш високі економічні показники розвитку тієї чи іншої держави. Однак, як показує сучасна міжнародна практика, країни, де досягається консенсус взаємодії влади і суспільства, демонструють стабільні результати свого розвитку в цілому, створюють соціальні гарантії своїм громадянам, в тому числі гарантію на висловлення своєї думки в ЗМІ з найгостріших питань. Таким чином, інформаційну політику в національному масштабі ми схильні сприймати як своєрідний барометр загальнополітичного курсу.

Нині існує достатньо багато визначень поняття «державна інформаційна політика», наведемо деякі з них (див. додаток 1).

На нашу думку, беручи до уваги ці та інші погляди, інформаційна політика є складним поняттям і побудована на врахуванні інтересів усіх

суб'єктів політичного простору. На основі цього циркулюють і базові інформаційні потоки. Інформаційна політика, крім того, враховує положення ЗМІ в суспільстві, яке визначається історичними закономірностями їх еволюції, особливостями їх взаємодії з державними структурами, політичними інститутами і суспільством в цілому, а також правовими та етичними нормами, що діють у сфері масової інформації.

Інформаційну політику слід сприймати як цілеспрямовану взаємодію політики, правового забезпечення, організаційних заходів з боку держави і єдиних, узгоджених із суспільством і журналістським співтовариством принципів здійснення діяльності ЗМІ [13, с. 126].

Таким чином, вважаємо, що державна інформаційна політика – це сукупність напрямів та способів реалізації цілого комплексу взаємопов'язаних заходів правового та організаційного характеру, спрямованих на отримання, використання, поширення та зберігання інформації, у результаті чого відбувається процес впливу уповноважених на те суб'єктів (насамперед, відповідних органів державної влади) на об'єкт управління з метою досягнення необхідного результату.

Отже, зважаючи на проведений аналіз, можна дійти висновку, що в рамках реалізації державної інформаційної політики відбувається врегульована нормами права діяльність уповноважених на те суб'єктів з метою втілення у життя різноманітних механізмів отримання, використання, поширення та зберігання інформації.

Узагальнюючи останні доробки українських вчених, можна стверджувати, що державна інформаційна політика – це легалізований, контролюючий та організуючий процес впливу органів державної влади на інформаційну сферу, використовуючи різноманітні механізми, засоби та інструменти. Таким чином, об'єктом державної інформаційної політики як галузі наукового знання (у найширшому сенсі) є інформаційна сфера життя суспільства – сукупність інформації, інформаційної інфраструктури, суб'єктів, що здійснюють збір, формування, поширення і використання

інформації, а також система регулювання соціальних відносин, що виникають при цьому.

Згідно зі ст. 3 Закону України «Про інформацію», головними напрямами державної інформаційної політики є наступні:

- забезпечення доступу кожного до інформації;
- забезпечення рівних можливостей щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації;
- створення умов для формування в Україні інформаційного суспільства;
- забезпечення відкритості та прозорості діяльності суб'єктів владних повноважень;
- створення інформаційних систем і мереж інформації, розвиток електронного урядування;
- постійне оновлення, збагачення та зберігання національних інформаційних ресурсів;
- забезпечення інформаційної безпеки України;
- сприяння міжнародній співпраці в інформаційній сфері та входу України до світового інформаційного простору [15].

Як об'єкт державної політики інформаційна сфера виконує декілька функцій:

1. Інтегруюча – у рамках цієї функції інформаційний сфера об'єднує в єдине просторово-комунікативне і соціокультурне середовище різні види людської діяльності і суб'єктів, що займаються ними, у тому числі як окремих людей, так і цілі регіони.

2. Комунікативна – інформаційна сфера створює особливе середовище інтерактивної і мобільної комунікації різних суб'єктів діяльності, в рамках якої вони здійснюють інформаційний обмін.

3. Актуалізуюча – саме в інформаційному просторі здійснюється актуалізація інтересів різних суб'єктів діяльності за допомогою реалізації ними інформаційної політики.

4. Соціальна – інформаційна сфера трансформує склад суспільства і змінює характер і зміст соціально-політичних (громадських) відносин в усіх сферах – політиці, культурі, науці, релігії і інших [16, с. 2].

На нашу думку, цей перелік варто доповнити контрольною функцією - створення умов для розвитку інформаційного суспільства, а також здійснення державного контролю за діяльністю засобів масової комунікації незалежно від їх підпорядкування і форми власності.

Завдання державної інформаційної політики являє собою бажаний результат діяльності державних органів і посадових осіб в інформаційній сфері на певному, відносно стабільному інтервалі або в деякий конкретний момент суспільного розвитку, пов'язаному з досягненням мети державної інформаційної політики.

Необхідність введення поняття "задача державної інформаційної політики" зумовлена тим, що процес суспільного розвитку і політична боротьба, зокрема, носять динамічний характер, обумовлений впливом як об'єктивних, так і суб'єктивних факторів соціальної обстановки і співвідношення сил суб'єктів політики.

У зв'язку з цим суб'єкт, що володіє публічною владою, змушений у рамках досягнення мети державної інформаційної політики періодично коректувати формулювання політичних завдань, і відповідно - уточнювати і видозмінювати принципи, методи та напрямки політики, способи використання ресурсів держави.

Наявність завдань державної інформаційної політики дозволяє розбити процес досягнення мети державної інформаційної політики на інтервали і виділити її найбільш важливі етапи, для яких можуть бути сформульовані "бажані" результати діяльності суб'єктів державної інформаційної політики.

Залежно від очікуваної тривалості виконання завдання державної інформаційної політики поділяються на довгострокові, середньострокові і короткострокові.

Для виконання довгострокових і середньострокових завдань державної інформаційної політики потрібно відносно тривалий час - від декількох років до десятиліть.

Виконання короткострокових завдань державної інформаційної політики вимагає значно меншого часу - тижнем або місяців.

Основні завдання державної інформаційної політики з огляду на законодавчо-нормативні акти:

- створення розвиненого інформаційного середовища;
- модернізація інформаційної інфраструктури;
- розвиток інформаційних і телекомунікаційних технологій;
- ефективне формування і використання національних інформаційних ресурсів та забезпечення вільного доступу до них;
- розвиток незалежних ЗМІ і забезпечення громадян суспільно вагомою інформацією;
- сприяння міжнародному співтовариству в інформаційній сфері та утвердження інформаційного суверенітету України;
- запобігання загрозі заподіяння в процесі інформаційної діяльності шкоди життєво важливим інтересам особи, суспільства, держави. Однак, на нашу думку, важливим чинником є цілеспрямоване пропагування діяльності держави, її курсу й формування цінностей і патріотизму у громадян, зокрема через засоби масової інформації.

1.2. Становлення та розвиток державної інформаційної політики

За роки незалежності Україна постійно декларувала демократичний вектор спрямованості розвитку. Демократія передбачає свободу слова, вільний доступ до інформації тощо. Хоча на шлях демократичних

перетворень Україна стала більше двох десятиків років тому, але досі ми бачимо недосконалість проведення державної інформаційної політики.

Модернізація суспільства передбачає проходження певних етапів: модернізацію політичної, економічної, соціальної та культурної сфери суспільства, в тому числі й інформаційної сфери. Новий світовий порядок передбачає перехід до інформатизації суспільства.

В Українській державі вільний доступ громадян до інформації визначений як одне з пріоритетних завдань. Як відмічає О. Білоусов, прийняття Закону України «Про доступ до публічної інформації» стало важливим кроком для законодавчого урегулювання конституційного права кожного вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію та забезпечення прозорості і відкритості у діяльності органів державної влади [17, с. 65].

Розглядаючи шлях становлення й розвитку державної інформаційної політики за період незалежності України, В.М.Дрешпак виокремлює п'ять базових періодів, беручи за основу запропонованої класифікації три основних аспекти: розвиток національного законодавства як правової основи цієї державної політики, структуру та зміст діяльності суб'єкта управління у цій сфері, стан та основні зміни об'єкта управління – інформаційної сфери України [18], що, на нашу думку, досить детально характеризують стан справ у визначених хронологічних межах і можуть розглядатися як періоди поетапної інституціоналізації інформаційної сфери сучасної України.

Як зазначає Еделєва М.А., «Україна, отримавши незалежність після розпаду Радянського Союзу, почала будувати державні інститути та входити до світового інформаційного співтовариства. У 1990-х рр. перед владою стояло завдання формування інформаційної грамотності. У той час більшість населення України не мали можливості користуватися персональними комп'ютерами, Інтернетом. Нині ситуація суттєво змінилася. У школах створені комп'ютерні класи з доступом до мережі Інтернет. Таким чином держава намагається впровадити інформаційні технології у повсякденне

життя зі шкільних років. Але цього замало, оскільки сьогодні люди середнього і старшого віку повинні вміти користуватися цими технологіями для отримання послуг, які надаються державними органами в електронному вигляді» [17].

Якщо на початку періоду Незалежності основна увага приділялася здебільшого загальним аспектам інформаційної діяльності, сфері засобів масової інформації та видавничої діяльності, гарантуванню інформаційного суверенітету держави, то вже наприкінці 1990-х рр. посилилася увага до питань інформатизації та розвитку інформаційного суспільства. Зокрема, проект Концепції національної інформаційної політики України, розроблений у 2002 р. Держкомінформом України, розглядав такі складові інформаційної політики: державна політика у сфері засобів масової інформації, державна політика у сфері комп'ютерних технологій і систем телекомунікацій, державна політика у книговидавничій сфері, державна політика у сфері поліграфічного виробництва, державна політика у сфері розповсюдження видавничої продукції, державна інформаційна політика в архівній та бібліотечній справі, державна інформаційна політика в галузі кінематографії, державна інформаційна політика у сфері рекламної діяльності, державна політика в галузі виставково-ярмаркової діяльності, державна політика щодо інформаційної діяльності науково-просвітницьких громадських організацій, державна політика у сфері забезпечення інформаційної безпеки України [19]. У полі державної інформаційної політики також перебувають і певні аспекти державної мовної політики, комунікативної політики органів державної влади та органів місцевого самоврядування [18, с. 28].

На думку Дрешпак В.М., періодизацію державної інформаційної політики доцільно здійснювати з урахуванням таких трьох аспектів:

- 1) розвитку національного законодавства як правової основи цієї державної політики;

2) структури та змісту діяльності суб'єкта управління у сфері цієї державної політики;

3) стану та основних змін об'єкта управління (власне інформаційної сфери), а саме: суб'єктів і механізмів інформаційних процесів і відносин, інформаційних ресурсів, інформаційної інфраструктури.

Проведений аналіз, на думку дослідника, дозволив виокремити з 1991 року по цей час п'ять таких періодів. Останній з них ще триває.

Перший період (з 1991 по 1994 роки) характеризується процесами формування правових основ регулювання інформаційної сфери України, визначенням основних напрямів державної інформаційної політики, певним плюралізмом суб'єктів її здійснення, виникненням і подоланням проблем перехідного етапу, інтенсивним розвитком інформаційного простору держави, у першу чергу сфери масових комунікацій, де передусім суттєво зросла кількість друкованих засобів масової інформації (ЗМІ) переважно ділового та розважального спрямування.

Нормативно-правове регулювання інформаційної сфери певний час здійснювалося на основі прийнятого у червні 1990 р. Закону СРСР «Про пресу та інші засоби масової інформації» та інших актів радянського періоду. Формування власної законодавчої бази в інформаційній сфері було досить інтенсивним. У цей період, за нашими підрахунками, було прийнято 8 Законів України, що стосуються інформаційної сфери (ключовим з яких став Закон України «Про інформацію») та внесено до них 4 поправки.

Відбулися певні структурні зміни суб'єктів управління інформаційною сферою. Їх діяльність у цілому характеризувалася в цей період двома крайніми позиціями: від повної відсутності будь-якого відчутного впливу до продовження попередньої радянської практики адміністративного втручання у діяльність насамперед державних та комунальних установ і підприємств галузі. Приватний сектор галузі був на той час у стадії формування і не грав значної ролі [18, с. 28].

Таким чином, хоча формальним початком цього періоду є прийняття Україною Незалежності, початковій стадії цього періоду були притаманні основні тенденції розвитку, структура управління та законодавча база, сформовані у 1990 – на початку 1991 р. Завершення цього періоду припадає на кінець 1994 – початок 1995 р., коли було сформовано обриси нової системи державного управління окремими галузями інформаційної сфери незалежної України, а в інформаційному просторі держави визначився перехід до якісних змін. Тривалість цього періоду фактично склала 4,5 – 5 років.

Другий період (з 1995 по 1999 роки) визначався процесами конституційного унормування основоположних принципів у сфері інформації та свободи слова, прийняттям нових законів, що регулюють найрізноманітніші аспекти інформаційних відносин та поправок до раніше прийнятих законів, створенням нових державних органів, як-то: Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення, Міністерство інформації (з подальшими реорганізаціями до Державного комітету інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України), якісними змінами в інформаційному просторі держави за рахунок суттєвого зростання впливу недержавних ЗМІ та інтенсивним розширенням сфери застосування нових інформаційно-комунікаційних технологій. Пріоритетне завдання державної інформаційної політики в цей період – регулювання (упорядкування) сфери інформаційних відносин – дослівно практично ніде не визначалося, проте чітко проглядалося у діях як центральних, так і місцевих органів влади. Посилювалися різновекторні впливи на інформаційну сферу як безпосередньо з боку держави, так і через наближені до неї політико-економічні групи.

Протягом цього періоду, за підрахунками Дрешпак В.М. [18, с. 28], було прийнято 12 нових законів і 20 поправок до законів у цій сфері. Саме в цей період неодноразових змін зазнали структура та напрями діяльності

суб'єктів державного управління (державного регулювання) в інформаційній сфері.

Зазначимо, що наступний, третій період (з 2000 по 2004 роки) автор характеризує спробами уніфікувати нормативно-правову базу у сфері інформаційних відносин та конкретизувати напрями і завдання державної інформаційної політики України, в умовах звуження державного сектора масових комунікацій, держава намагається сприяти діяльності державних і комунальних ЗМІ, у першу чергу регіональних і місцевих, відбувається розширення сфери застосування інформаційно-комунікаційних технологій, починається формування електронного уряду.

У цей період зазнають численних коригувань раніше прийняті закони. Загалом цей період, що тривав дещо більше п'яти років (з кінця 1999 до початку 2005 рр., коли були сформульовані нові пріоритети державної інформаційної політики України), став надзвичайно суперечливим за своїм характером і відзначався прогресом у галузі інформатизації та формуванні електронного уряду, нереалізованими ідеями в частині кодифікації інформаційного законодавства та регресом у частині забезпечення свободи слова.

Четвертий період (з 2005 по 2010 роки) характеризується суттєвим зниженням темпів законотворчості в інформаційній сфері, відсутністю кардинальних змін у системі управління галузями інформаційної сфери, намаганнями лібералізувати комунікативну політику органів публічної влади, наблизити до європейських стандартів державну політику у сфері ЗМІ, інтенсивною роботою з визначення основних напрямів і формуванням основ розвитку інформаційного суспільства та впровадження електронного урядування в Україні.

Як зазначає Дрешпак В.М., п'ятий період (з 2011 року) характеризується насамперед процесами модернізації інформаційної сфери в цілому, що вимагатиме постійного вдосконалення її правового регулювання та, можливо, змін у системі управління її галузями. Його завершальною

хронологічною межею, на наш погляд, стане кінець 2015 – перша половина 2016 року, коли державна інформаційна політика України може набути нових рис, що обумовлюватиметься вищезазначеними процесами, а також традиційними для української політики трансформаціями після президентських і парламентських виборів [18].

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що у сучасному суспільстві інтенсивний доступ до інформації чи знань визначає моделі навчання, культурного самовираження та соціальної участі, надає можливості для розвитку, прискореного виходу з бідності й збереження миру. Знання стали основною силою соціальної трансформації. Відбулися глибокі зміни в соціальній структурі суспільства.

Постіндустріальна економіка як сфера виробництва інновацій та інформації створила технологічну основу глобальної інтеграції. Удосконалення технології комунікаційних мереж надало можливість упровадження новітніх інформаційних розробок у повсякденне життя мільйонів людей, стало потужним імпульсом глибоких змін у різноманітних сферах суспільства. Широке використання сучасних телекомунікаційних технологій змінило принципи та форми політичної організації на планетарному просторі.

Взаємодія значної кількості груп, організацій та рухів на основі інформаційних мереж, що забезпечує достатню ступінь узгодженості їхніх дій, дала привід говорити про виникнення «глобального громадянського суспільства», основними елементами структури якого є некомерційні організації.

Ми погоджуємось із думкою Добровольської А.Б., яка стверджує, що Україна зробилася заручником глобалізаційного процесу, коли поширення новітніх технологій інформаційного суспільства відбувається під тиском прагматизму, притаманного екстенсивно-індустріальній стадії розвитку національної економіки. Процес її входження в глобальний інформаційний простір протікає досить пасивно, як реакція на історичний виклик країн

третьої цивілізаційної хвилі, і супроводжується використанням лише окремих компонент та технологічних рішень з арсеналу засобів інформаційного суспільства [28, с. 47].

Попри те, що стрімкий розвиток технологій і впровадження нових технологічних рішень радикально змінив інформаційний ландшафт країни, його сегментація з технологічної, соціально-економічної та політико-ідеологічної точок зору є протиположною потребі консолідації національної держави. Сучасний стан національного інформаційного простору характеризує створення слабо взаємозв'язаних по горизонталі та вертикалі галузевих, регіональних та низових підсистем, а це відображає відсутність його єдності. Безсистемний розвиток інформаційних ресурсів унеможливорює їх становлення як визначального чинника соціально-економічного росту. Нерозвиненість інформаційної складової державного управління залишає на малоефективному рівні комунікаційні зв'язки між державною владою та суспільством. Застосування окремих рішень інформаційних технологій (попри наявність певного наукового та виробничого потенціалу) є неефективним щодо обсягу капіталовкладень.

Оскільки процес трансформації України в інформаційне суспільство є складним і тривалим, необхідно використовувати весь накопичений досвід, як вітчизняний, так і зарубіжний, з питань формування інформаційного суспільства та державного регулювання національних інформаційних процесів.

1.3. Нормативно-правове регулювання державної інформаційної політики України

Вдосконалення правового забезпечення формування та реалізації державної інформаційної політики є одним із першочергових завдань сьогодення, так як недостатній розвиток нормативно-правової бази інформаційної сфери в подальшому впливає на ефективність реалізації

окремого напрямку правової політики – інформаційно-правової політики [29].

Про необхідність розробки і впровадження комплексу заходів для формування системи забезпечення інформаційної безпеки йдеться вже з перших років незалежності України. Світовий досвід і вітчизняні наукові розробки дозволяють на рівні міжнародних стандартів вирішувати проблеми інформаційної безпеки України за всіма її складовими.

В науковій літературі інформаційне законодавство України поділяється на два види: базове, тобто таке, в якому виписані основні засади інформаційних відносин в Україні, та видове – те, що врегульовує окремі види інформаційних відносин. Ми погоджуємося з думкою дослідниці про те, що до базового законодавства відносяться концептуальні закони, закони, що регулюють окремі аспекти відносин і характерні для всіх видів інформації, інформаційні закони [29, с. 335].

До прикладу, беззаперечно відносяться до базового законодавства: Закон України від 2 жовтня 1999 року № 2657-XII «Про інформацію» [редакція від 01.01.2017]; Закон України від 21 січня 1994 року № 3855-XII «Про державну таємницю» [редакція від 05.08.2018]. Виходячи з особливостей даної класифікації, до видового законодавства відносяться закони, що регулюють певного виду інформаційні відносини (у науково-технічній сфері, у засобах масової інформації, в бібліотечній справі, музейній тощо).

До цієї групи законів відносяться, наприклад, Закон України від 16 листопада 1992 року № 2782-XII «Про друковані засоби масової інформації (преси) в Україні» [редакція від 15.06.2017], який створює правові основи діяльності друкованих засобів масової інформації (преси) в Україні, встановлює державні гарантії їх свободи відповідно до Конституції України [Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР], Закону України «Про інформацію» та інших актів чинного законодавства і визнаних Україною міжнародно-правових документів; Закон України від 5 червня 1997 року № 318/97-ВР

«Про видавничу справу» [редакція від 19.07.2017], який визначає загальні засади видавничої справи, регулює порядок організації та провадження видавничої діяльності, розповсюдження видавничої продукції, умови взаємовідносин і функціонування суб'єктів видавничої справи.

Певні функції і повноваження державних органів визначені в правових актах різного рівня – у Конституції України, законах України, указах Президента України, постановах Уряду України та інших. Разом з тим, визначення функцій, розподіл їх між суб'єктами, схеми їх взаємодії та координації діяльності щодо забезпечення інформаційної безпеки залишаються незадовільними.

У 1997 році Верховною Радою України була ухвалена Концепція (основи державної політики) національної безпеки України. На основі цього базового документа так і не була розроблена й ухвалена Концепція (основи державної політики) інформаційної безпеки. Деякі функції державних органів, передбачені Концепцією (основами державної політики) національної безпеки щодо інформаційної сфери, не виконувалися.

У 2003 році вищий законодавчий орган країни приймає Закон України від 19.06.2003 № 964-IV «Про основи національної безпеки України» [втратив чинність на підставі Закону України «Про національну безпеку України» № 2469-VIII від 21.06.2018 р.]. Цей Закон визначав, що національна безпека – це захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних і потенційних загроз національним інтересам.

Закон України «Про основи національної безпеки України» передбачав комплексне вирішення завдань формування системи забезпечення захисту національних інтересів. Законом було встановлено, що на підставі його правових норм (ст. 2) Президентом розробляються і затверджуються стратегії, доктрини, концепції, програми тощо.

У Законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» визначено, що одним з головних

пріоритетів України є прагнення побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток інформаційне суспільство, в якому кожен міг би створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися і обмінюватися ними, щоб надати можливість кожній людині повною мірою реалізувати свій потенціал, сприяючи суспільному і особистому розвитку та підвищуючи якість життя [Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» від 09.01.2007 № 537-V]. Разом з тим, цим Законом було окреслено ряд проблем в інформаційній сфері, таких як:

- недостатній розвиток нормативно-правової бази інформаційної сфери та низький рівень комп'ютерної та інформаційної грамотності населення;
- низький рівень інформаційної представленості України в Інтернет-просторі та присутності україномовних інформаційних ресурсів тощо.

Дослідниця правового забезпечення державної інформаційної політики Сопілко І.М. пропонує систематизувати нормативно-правові акти, що регулюють суспільні відносини у сфері державної інформаційної політики, відповідно до неопарадигми державної інформаційної політики, причому вона виділяє наступні ієрархічні рівні:

- 1) Конституція України; Концепція державної інформаційної політики, затверджена законом – рівень концептуальних засад;
- 2) Національна стратегія інформаційної безпеки України, Національна стратегія розвитку електронного урядування в Україні, Національна стратегія розвитку інформаційного суспільства, Національна стратегія розвитку широкополосного доступу в Україні, Національна стратегія розвитку ЗМІ, Національна стратегія захисту інформаційних прав і свобод людини – рівень національних стратегій;
- 3) акти Верховної Ради України: Закони України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики», «Про інформацію», «Про захист персональних даних», «Про телекомунікації» тощо;

4) Укази та розпорядження Президента України: Указ Президента України від 24 березня 2012 р. № 212/2012 «Про Стратегію державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та першочергові заходи щодо її реалізації», Указ Президента України від 29 грудня 2012 р. № 771/2012 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2012 р. «Про Стратегічний оборонний бюлетень України»»;

5) постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України: Постанова КМУ від 14 січня 2009 р. № 4 «Положення про утворення Міжгалузевої ради з питань розвитку інформаційного суспільства»; Розпорядження КМУ від 13 грудня 2010 р. № 2250-р «Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні»; Постанова КМУ від 28 листопада 2012 р. № 1134 «Про запровадження Національної системи індикаторів розвитку інформаційного суспільства»; Розпорядження КМУ від 02 березня 2011 р. № 192-р «Про затвердження плану заходів із проведення в 2011 р. року освіти та інформаційного суспільства»;

6) міжвідомчі нормативні джерела (накази, інструкції тощо), а також нормативно-правові акти міністерств та інших органів виконавчої влади (накази, інструкції, положення, постанови, програми, листи, статuti тощо) [53, с. 13].

Точка зору дослідників Чічановського А.А., Старіша О.Г. є схожою, але вони виокремлюють два рівні інформаційної політики держави, причому на стратегічному рівні інформаційної політики держави:

- визначаються національні інтереси і пріоритети в інформаційній сфері, формуються правові основи побудови і розвитку системи національних інформаційних ресурсів та управління цією системою;
- відповідно до основної стратегічної мети державної інформаційної політики визначаються функції та їх розподіл між організаційними структурами, створеними для досягнення стратегічної мети;

- формуються правові і організаційні основи кадрового, фінансового та матеріально-технічного стратегічного забезпечення системи управління національними інформаційними ресурсами;
- здійснюється стратегічне прогнозування розвитку національного інформаційного простору та ухвалення політичних і політико-правових рішень щодо вдосконалення управління системою інформаційної політики держави.

На тактичному рівні центральними органами виконавчої влади здійснюються:

- організаційне та нормативно-методичне забезпечення виконання законодавчих актів, політичних і політико-правових рішень Президента України, Верховної ради України, Кабінету Міністрів України;
- координація і контроль над формуванням, використанням і захистом інформаційних ресурсів [30, с. 30].

Висновки до розділу 1

Інформаційна політика як засіб впливу влади на суспільство за допомогою поширення масової інформації, що забезпечує механізм функціонування всієї соціально-політичної системи, вимагає серйозного переосмислення. Це пов'язано з масштабною трансформацією соціально-політичних відносин в Україні, з прагненням наукової спільноти зрозуміти, якими якостями повинна володіти масова інформація в умовах глобалізації світового інформаційного простору.

Розглянувши різноманітні підходи до визначення сутності інформаційної політики держави ми дійшли висновку, що державна інформаційна політика – це сукупність напрямів та способів реалізації цілого комплексу взаємопов'язаних заходів правового та організаційного характеру, спрямованих на отримання, використання, поширення та зберігання інформації, у результаті чого відбувається процес впливу уповноважених на

те суб'єктів (насамперед, відповідних органів державної влади) на об'єкт управління з метою досягнення необхідного результату.

Узагальнюючи останні доробки українських вчених, можна стверджувати, що об'єктом державної інформаційної політики як галузі наукового знання є інформаційна сфера життя суспільства – сукупність інформації, інформаційної інфраструктури, суб'єктів, що здійснюють збір, формування, поширення і використання інформації, а також система регулювання соціальних відносин, що виникають при цьому.

Як об'єкт державної політики інформаційна сфера виконує декілька функцій: інтегруючу, комунікативну, актуалізуючу, соціальну, контролюючу.

Завдання державної інформаційної політики являє собою бажаний результат діяльності державних органів і посадових осіб в інформаційній сфері на певному, відносно стабільному інтервалі або в деякий конкретний момент суспільного розвитку, пов'язаному з досягненням мети державної інформаційної політики.

Залежно від очікуваної тривалості виконання завдання державної інформаційної політики поділяються на довгострокові, середньострокові і короткострокові.

До основних завдань державної інформаційної політики відноситься створення розвиненого інформаційного середовища; модернізація інформаційної інфраструктури; розвиток інформаційних і телекомунікаційних технологій; ефективне формування і використання національних інформаційних ресурсів; розвиток незалежних ЗМІ; сприяння міжнародному співтовариству в інформаційній сфері та утвердження інформаційного суверенітету України; запобігання загрозі заподіяння в процесі інформаційної діяльності шкоди життєво важливим інтересам особи, суспільства, держави.

Розглядаючи шлях становлення й розвитку державної інформаційної політики за період незалежності України, ми розглянули п'ять базових періодів, беручи за основу запропонованої класифікації три аспекти:

розвиток національного законодавства як правової основи цієї державної політики, структуру та зміст діяльності суб'єкта управління у цій сфері, стан та основні зміни об'єкта управління – інформаційної сфери України, що, на нашу думку, досить детально характеризують стан справ у визначених хронологічних межах і можуть розглядатися як періоди поетапної інституціоналізації інформаційної сфери сучасної України.

Вдосконалення правового забезпечення формування та реалізації державної інформаційної політики є одним із першочергових завдань сьогодення, так як недостатній розвиток нормативно-правової бази інформаційної сфери в подальшому впливає на ефективність реалізації окремого напрямку правової політики – інформаційно-правової політики.

Нами була запропонована систематизація нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у сфері державної інформаційної політики, виокремлено два рівні інформаційної політики держави – стратегічний та тактичний, та визначено дії центральних органів виконавчої влади на кожному рівні.

Також була розглянута сфера інформаційної безпеки, яка досі залишається найбільш неврегульованою в правовому, організаційному, методичному, науково-технічному аспектах. Найбільш небезпечним для України є те, що на вищому рівні державної влади серед політичних еліт, політичних партій і громадських організацій не сформовано загальновизнаної системи поглядів на змістову сутність інформаційної безпеки, оцінку процесів і явищ у світі та Україні, державну політику у цій сфері діяльності.

Оскільки процес трансформації України в інформаційне суспільство є складним і тривалим, необхідно використовувати весь накопичений досвід, як вітчизняний, так і зарубіжний, з питань формування інформаційного суспільства та державного регулювання національних інформаційних процесів.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

2.1. Головні напрями та способи реалізації державної інформаційної політики України

Сьогодні Україна переходить від індустріального суспільства до інформаційного. На сучасному етапі інформаційна політика України здійснюється в умовах, коли концепція інформаційного суверенітету перебуває на стадії формування. Водночас інформаційна галузь належить до стратегічних інтересів будь-якої країни й потребує особливої уваги, тому на сьогодні дослідження теми державної політики є актуальним. На розвиток і захист свого інформаційного середовища та створення позитивного іміджу своїх країн у світі розвинені держави виділяють чималі кошти. У нас же ця галузь значною мірою перебуває на периферії суспільного розвитку. Нині, як ніколи, потрібно не тільки досліджувати й вивчати інформаційну галузь України, а й вживати конкретних заходів щодо відновлення та розбудови інформаційного середовища та приведення національного законодавства у відповідність зі світовими нормами. У сучасних вітчизняних дослідженнях окремі теоретичні та практичні аспекти інформаційної політики розглянуті В.Івановим [48], О.Литвиненком [49], А.Москаленком [50], Г.Почепцовим [51], С.Чукот [52] та ін. Проте основні завдання державної інформаційної політики в Україні потребують подальшого дослідження й розроблення. Державна інформаційна політика - це сукупність основних напрямів і способів діяльності держави з отримання, використання, поширення та зберігання інформації.

Головними напрямками і способами державної інформаційної політики є:

- забезпечення доступу громадян до інформації;

- створення національних систем і мереж інформації;
- зміцнення матеріально-технічних, фінансових, організаційних, правових і наукових основ інформаційної діяльності;
- забезпечення ефективного використання інформації;
- сприяння постійному оновленню, збагаченню та зберіганню національних інформаційних ресурсів;
- створення загальної системи охорони інформації;
- сприяння міжнародному співробітництву в галузі інформації і гарантування інформаційного суверенітету України;
- сприяння задоволенню інформаційних потреб закордонних українців.

Державну інформаційну політику розробляють і здійснюють органи державної влади загальної компетенції, а також відповідні органи спеціальної компетенції (ст. 6 Закону України “Про інформацію”)

Державна політика в цій сфері є основою функціонування інформації - реалізації права на пошук, отримання, передачу та використання інформації, зафіксованих у Загальній декларації прав людини та у Конституції України. Водночас інформаційна галузь належить до стратегічних інтересів будь-якої країни і тому потребує особливої уваги. Від рівня керованості національним інформаційним простором залежить стан політичної, економічної, оборонної та інших складових безпеки України. Під керованістю розуміється сучасний рівень управління галуззю, що зумовлений, насамперед, гармонізацією вітчизняного законодавства щодо інформаційної сфери з міжнародно-правовими нормами, європейськими стандартами та національними традиціями. Державна інформаційна політика є важливою складовою зовнішньої і внутрішньої політики країни й охоплює всі сфери життєдіяльності суспільства. Ця галузь має стати цілісною, концептуально вивіреною та перспективною. Вона має бути незалежною від тимчасових факторів, особистих уподобань і уявлень. Суб'єктами інформаційних відносин є: громадяни України, юридичні особи, держава. Відповідно до Закону України “Про інформацію” суб'єктами інформаційних відносин

також можуть бути інші держави, їх громадяни та юридичні особи, міжнародні організації та особи без громадянства. Від імені держави виступають: Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів, Національна рада з питань телебачення та радіомовлення та Державний комітет телебачення та радіомовлення України.

Об'єктами інформаційних відносин є: документована або публічно оголошувана інформація про події та явища в галузі політики, економіки, культури, охорони здоров'я, а також у соціальній, екологічній, міжнародній та інших сферах. Вже на початковому етапі здійснення державної політики щодо розбудови інформаційного середовища в Україні було засновано майже тисячу телерадіоструктур різних форм власності й різних масштабів сфери дії - від загальнонаціональних до мікрорайонних. Ще не так давно єдиним володарем ефіру були лише державні телерадіокомпанії, а тепер слід віддати належне деяким недержавним телерадіоструктурам, що швидко досягли вагомих успіхів у рейтинговому змаганні за телеглядача та радіослухача. Сьогодні в Україні функціонують близько 800 телерадіостанцій, у тому числі 28 державних. В Україні немає незалежних засобів масової інформації в класичному розумінні - вони існують як органи влади, партій, груп, олігархів і кланів. Розвиток більшості недержавних ЗМІ відбувся за рахунок технічної та професійної бази телебачення, радіо та видавництва, що були створені на державні кошти. На жаль, в Україні більшість ЗМІ суспільно-політичного спрямування фінансово неспроможні. Виняток становлять ті, що отримують інвестиції українських олігархів і закордонних магнатів, у результаті чого інвестори тепер мають можливість формувати програмну політику підконтрольних їм ЗМІ, що не завжди узгоджується з інтересами нашої держави. Так історично склалося, що, аналізуючи рівень свободи, перш за все мають на увазі політичні аспекти взаємовідносин по лінії "влада - суспільство - засоби масової інформації".

Економічні реалії функціонування ЗМІ часто залишаються в "тіні". Однак вони не менш важливі, ніж політика владних структур. Справжня

незалежність має ґрунтуватися на могутній фінансовій базі, що складається не тільки зі спонсорських внесків засновників, а й знаходжень з реклами та власних прибутків. Останні дві складові мають переважати - лише тоді можна говорити про незалежні, впливові ЗМІ, які дійсно є четвертою владою в громадянському демократичному суспільстві. Невирішеність проблем фінансової незалежності ЗМІ породжує ряд негативних наслідків, ігнорувати які неможливо:

Таблиця 2.1

Негативні наслідки фінансової залежності ЗМІ

Проблема	Негативні наслідки
ЗМІ знаходиться у приватній власності	Суспільно-політичні ЗМІ будуть монопольно залежати від своїх власників і практично не залежати від потреб своїх читачів, слухачів і телеглядачів. Інформація буде розповсюджуватися та, що необхідна засновникам, а не та, яку потребують громадяни. Особливо це стає актуальним у період виборчих кампаній.
Високі ціни на публікації	Високі ціни на видання зумовлюють обмежений доступ громадян до друкованих засобів масової інформації.
Відсутність інвестицій	Фактична неможливість залучення суттєвих іноземних інвестицій для державних та невеликих недержавних телерадіоорганізацій зумовлює низький рівень програм, їх "сірість" та провінційність.

Джерело: складено автором

В інформаційному просторі України склалася не зовсім сприятлива ситуація. Окремі сектори (друковані ЗМІ, книговидавництво, бібліотечний,

архівний та кінематографічний комплекси) національного інформаційного простору не відповідають стандартам розвинених країн, зазнають подальшого скорочення й навіть руйнування. Хоч мережа Інтернет в Україні останніми роками використовується значно ширше й виявляє стійку тенденцію до зростання, однак далеко ще не досягла рівня передових держав. Її зростання є характерним здебільшого для великих міст. До того ж відповідальні працівники державних засобів масової інформації України, у тому числі телебачення і радіомовлення, прирівняні у своїх посадах до відповідних працівників органів державної влади, що надає їм соціальні гарантії. Це накладає певні обмеження на діяльність журналіста та редактора стосовно надання об'єктивної й неупередженої інформації про діяльність державних органів, перетворює їх на державних чиновників від мас-медіа. Проте за складних політичних і економічних умов вдалося зберегти основний технічний і творчий потенціал державних компаній - Національної телекомпанії України, Національної радіокомпанії України та 25 обласних і регіональних, що підпорядковані Державному комітету телебачення і радіомовлення України. Нині ці структури залишаються основними провідниками державницької політики з точки зору інформаційно-пропагандистської діяльності. Вони не лише інформують громадян про події, але й виконують важливу функцію, спрямовану на утвердження державницьких засад як у сфері політики, так і в економічній, соціальній, духовній галузях.

Книговидавнича справа - також одна із складових інформаційної політики держави, спрямована на задоволення інформаційних, культурних та освітніх потреб нашого суспільства. В Україні діють понад 1,5 тис. видавничих організацій, видавництв та книгорозповсюджувачів і близько 2 тис. поліграфічних підприємств. Непокоїть ситуація в галузі друкованих ЗМІ. Серед майже з 11,5 тис. зареєстрованих друкованих видань реально виходить тільки половина. Про регіональні ЗМІ починають згадувати під час виборчих кампаній. Порівняно з нормами ЮНЕСКО в нашій країні майже на

40% менше від мінімальної для цивілізованої країни кількість джерел інформації (100 прим. газет на рік на 1000 осіб) населення. В Україні цей показник становить тільки 62% [10, с. 20]. А для того, щоб досягти світових стандартів, слід створити сприятливі умови для розвитку вітчизняних друкованих ЗМІ, насамперед шляхом зменшення податкового тиску.

Український сегмент мережі Інтернет отримав розвиток на початку 90-х рр. минулого століття. Тоді ж у грудні 1992 р. був зареєстрований домен.ua. За оцінками спеціалістів, український сегмент мережі Інтернет у 6-10 разів менший від російського і дуже відстає від польського, словацького, чеського. Щодо розвинутих країн Заходу, то Україна відстає від них щонайменше на 15-20 років.

Як свідчить практика, на стан будь-якої інформаційної сфери також впливає і рівень політичної боротьби в країні. При цьому інформаційне суспільство можна розглядати як продовження революції індустріального та постіндустріального суспільства, де спостерігається швидке зростання секторів створення та споживання інформації, що перетворюється на один із найважливіших ресурсів, поряд з енергією та корисними копалинами. За ступенем споживання цього стратегічного ресурсу нині у світі оцінюється ступінь розвиненості країни, її економічний та політичний потенціал.

Як приклад наведемо успішну кампанію Сполучених Штатів Америки щодо створення позитивного ставлення американців до своєї держави. Її результат - впевненість громадян у своїй країні, у тому, що в будь-якому куточку світу вона про них потурбується й захистить, повага до державних атрибутів, що уособлюють країну (прапор, статуя Незалежності і т. ін.) і патріотизм. Ці результати досягалися не один рік, проте, сьогодні вони є незаперечними.

Інформаційні ресурси є важливою складовою економічної, політико-правової, соціальної та інших сфер життєдіяльності суспільства, мірою його розвитку. Категорія «інформаційний ресурс» містить два терміни «інформація» та «ресурс». У «Великому тлумачному словнику сучасної

української мови» ресурси (від франц. *ressource* – допоміжні засоби) визначаються як запаси, джерела чого-небудь, які можна використати в разі потреби; засіб, можливість, якими можна скористатися в разі необхідності [Великий тлумачний словник сучасної української мови]. Ресурси розглядаються як необхідний системоутворюючий елемент (або умова) організації конкретної доцільної людської діяльності, у ході якої вхідний ресурс перетворюється на вихідний ресурс заданої форми і якості, відповідно до встановлених цілей діяльності.

В основі цих процесів – обіг знань, які перетворюються в доступну для використання форму – інформацію, вони акумулюються, узагальнюються, систематизуються за різними ознаками і оформлюються у вигляді інформаційних ресурсів [32].

Інформація (від лат. *information* – роз'яснення, повідомлення) – відомості про об'єкти та явища навколишньої дійсності, про їхні параметри, властивості та стан, які знижують ступінь невизначеності та неповноти знання про ці об'єкти та явища; дані, які використовуються для отримання нових знань та прийняття рішень. Вони можуть бути представлені у вигляді сигналів, знаків, звуків, рухомих і нерухомих зображень, іншим способом [33 с. 9.]. Під час переходу інформації в знання виникає деяка творча складова освоєння інформації, на якій всі види інформації перетворюються на ресурс діяльності з освоєння світу. При такому підході до сприйняття понять «інформація» та «інформаційний ресурс» стає ясно, що інформація може розглядатися як структурний елемент інформаційного ресурсу, тому що є його основою, джерелом і наповненням.

У статті 1 Закону України «Про інформацію» закріплено, що інформацією вважаються будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображенні в електронному вигляді.

Змістовна, ціннісна сторона першопочаткового формально-математичного поняття інформації дозволила об'єднати поняття «знання» і «інформація» у нове єдине фундаментальне поняття «інформаційний

ресурс». Інформація почала перетворюватися на найважливіший стратегічний ресурс суспільства. З розширенням використання інформаційного ресурсу пов'язується перехід суспільства в принципово нову фазу свого розвитку – так зване «інформаційне суспільство», де можлива поява принципово нових форм соціальної активності людини і цілих соціальних груп у формі соціально-інформаційних технологій.

Формуючи український інформаційний простір, ми повинні спиратися на стратегічні пріоритети, один з яких - розширення сфер функціонування української мови. Загалом інформаційна політика - це вираження політичної волі держави. Вона буде успішною й не залишиться декларацією про наміри в тому випадку, якщо ця воля буде недвозначною. Аналіз сучасного стану доводить, що реформування галузі стосується не тільки матеріального й технічного забезпечення засобів масової інформації, зокрема державних, мова йде не про декларування прийнятих законів, а про безпосереднє втілення їх в життя й переосмислення значення даної галузі в суспільстві. Проголошений керівництвом країни перехід до інформаційного суспільства визначає нові перспективи для досліджень і знаходження шляхів розбудови інформаційної галузі в Україні.

Згідно Закону України «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України», «державні інформаційні ресурси - систематизована інформація, що є доступною за допомогою інформаційних технологій, право на володіння, використання або розпорядження якою належить державним органам, військовим формуванням, утвореним відповідно до законів України, державним підприємствам, установам та організаціям, а також інформація, створення якої передбачено законодавством та яка обробляється фізичними або юридичними особами відповідно до наданих їм повноважень суб'єктами владних повноважень».

Відповідно, виникає проблема захисту державних інформаційних ресурсів, яка у науковій літературі розглядається з наступних позицій:

- психологічний (тут мова йде про захист людей, які працюють з інформаційними ресурсами: як наповнюють інформацією відповідні ресурси, збираючи її, обробляючи та акумулюючи, так і одержують цю інформацію з відкритих джерел);

- технічний захист (захист від «витікання» інформації, її крадіжки не неправомірного використання засобами встановлення апаратури, яка відстежує засоби для незаконного підслуховування, захист ПК від зламу та хакерських атак, захист комерційної інформації від конкурентів чи рейдерів тощо);

- захист публічності органів державної влади.

Зазначимо, що якщо у приватному секторі національної економіки України, особливо у фінансових та банківських установах, якість захисту інформації, яка представляє для конкурентів комерційний інтерес та визначена як комерційна таємниця, постійно зростає, проблема захисту державних інформаційних ресурсів існує і сьогодні.

Як зазначають Прокоф'єв М. та Хорошко В., «в сучасних умовах до 86% об'єму втрат інформації пов'язані з несанкціонованим отриманням та її використанням. У першу чергу це стосується технічних каналів витоку інформації. Тому система захисту державних інформаційних ресурсів є досить важливою складовою загальної системи забезпечення охорони інформації. Ця система призначена для своєчасного виявлення і нейтралізації загроз порушення конфіденційності, цілісності та доступності інформації як з обмеженим доступом (наприклад, «комерційна таємниця», «конфіденційна інформація» та ін.), так і інформації, що становить державний інформаційний ресурс, від витоку технічними каналами» [34, с. 298].

Необхідність удосконалення підвищення інформаційної безпеки України служить факт значного зростання хакерських атак (рис. 2.1).

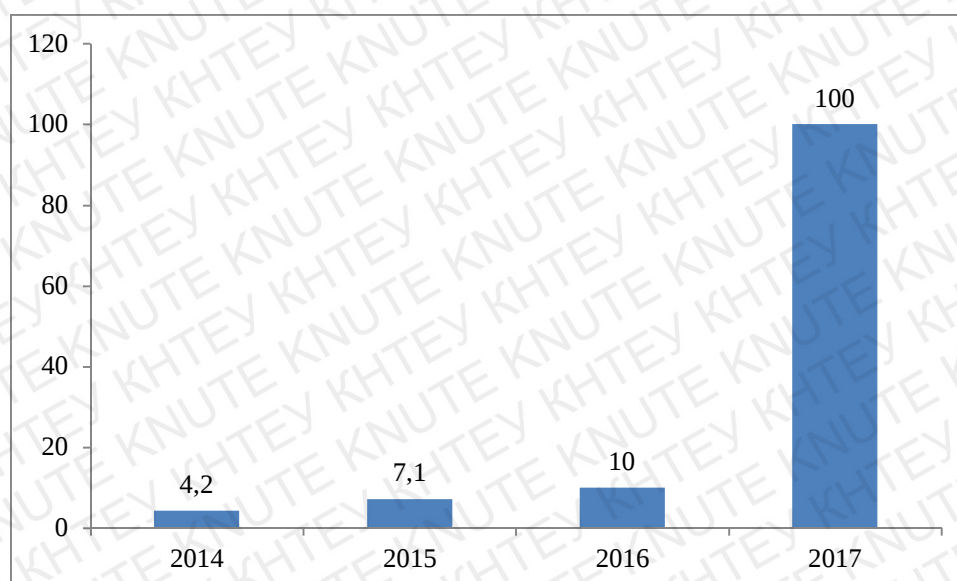

Рис. 2.1. Кількість хакерських атак в Україні у 2014-2017 рр., млн..

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що у процесі конструктивного поєднання діяльності держави, громадянського суспільства і людини захист інформації є одним з трьох головних напрямів діяльності органів виконавчої влади у сфері забезпечення інформаційної безпеки України. З огляду на багатогранність зазначених питань ми пропонуємо такі рекомендації:

1. привести законодавчу базу в цій сфері у відповідність з міжнародними стандартами;
2. реформувати галузь;
3. забезпечити фінансування державних ЗМІ в повному обсязі;
4. проводити цілеспрямовану державницьку політику щодо пропагування курсу держави;
5. зменшити податковий тиск.

2.2. Дослідження гібридної агресії в українському інформаційному просторі

Про значення інформації та інформаційної боротьби на державному та міждержавному рівнях свідчить факт створення багатьма країнами спеціальних служб: у США створено Агентство національної безпеки (NSA), у Великобританії – Штаб-квартира урядового зв'язку (NGC), у ФРН – Німецька служба інформаційної безпеки (BCI) та Агентства національної безпеки Бундесверу, у Канаді – Управління безпеки зв'язку (ASC), у Росії – Федеральне агентство урядового зв'язку та інформації при президентові РФ (ФАПСИ) [3, с. 330].

На нинішньому етапі інформаційне поле України характеризується тривалою безперервною інформаційною війною за збільшення впливу, контролю та управління ресурсами на даній території. Перша гучна перемога в інформаційній війні над незалежною Україною - це створення й поширення думки в суспільстві про неможливість обслуговування та утримання країною ядерної зброї, внаслідок чого Україна добровільно позбавилась ядерного статусу, зменшивши свій вплив на міжнародній арені. Наступними найбільш гучними інформаційними війнами, які безпосередньо зачіпали інтереси України, можна назвати так званий «кольчужний скандал» (при президентстві Л. Кучми), відомий «касетний скандал», а також тривалі україно-російські газові війни, грузинсько-російська війна 2009 року й звинувачення України в продажах зброї одній зі сторін. При цьому важко не помітити, що Україна займала оборонну позицію та протягом багатьох років незалежності не змогла працювати на випередження або хоча б зайняти активну позицію [3].

«Гібридні» загрози становлять різний ступінь небезпеки Україні та країнам ЄС. По-перше, на відміну від європейських країн, в Україні «гібридна» війна вже стала доконаним фактом із активним залученням російських військових, найманців та військової допомоги через

неконтрольовану ділянку кордону. По-друге, на противагу Україні, майже всі країни ЄС перебувають на найнижчих позиціях у рейтингу «Fragile States Index» за сумою показників, які можуть призвести до дестабілізації.

Ефективні державні інституції та низький рівень структурного насильства в цих країнах значною мірою нейтралізують «гібридні» загрози з Росії. По-третє, сильні історичні зв'язки української політичної еліти та фінансово-промислових груп з російським керівництвом зробили Україну вразливішою до «гібридних» загроз з боку Росії, які в 2014 р. переросли у «гібридну» війну.

Оскільки «гібридні» війни та «гібридні» загрози являють собою асиметричні виклики національній безпеці, то й держави повинні реагувати на них асиметрично. Як показує українська практика, «гібридна» війна загрожує насамперед слабким країнам, нездатним протистояти гібридним загрозам з боку країн, які мають значно вищий військовий та економічний потенціал.

«Гібридні» війни Росії використовують багато інструментів, починаючи від поширення панічних чуток до мобілізації потенціалу церкви, агентів впливу в економіці, політичних органах чи застосування т.зв. «м'якої сили».

«Гібридна» війна, яку розпочала в лютому 2014 р. Росія проти України, не є чимось новим для європейського континенту. Стверджувати, що світ зіткнувся з якимось неочікуваним феноменом було б великою методологічною помилкою. По суті, ще в період розпаду Радянського Союзу Росія почала серію «гібридних» за своїм характером воєн на території СНД, одночасно готуючись до експансії в далеке зарубіжжя.

Як мінімум три воєнні конфлікти, без підтримки Кремлем однієї зі сторін, не перетворилися б у заморожені. По-перше, Придністровський конфлікт. У разі, якщо б Росія виконала взяті на себе під час Стамбульського саміту ОБСЄ 1999 р. зобов'язання і вивела свою 14-ту армію з території Молдови до 2001 р., конфлікт вже давно був би врегульований. По-друге,

Нагорний Карабах. Без прямої підтримки Росією однієї зі сторін конфлікту, – Вірменії, він не набув би статусу замороженого. По-третє, Грузія. Без відкритої агресії Росії проти Грузії у 2008 р. і попередньої підтримки нею самопроголошених лідерів Абхазії та Південної Осетії, Грузія не втратила б 20% власної території. Відмінність згаданих ситуацій від війни, яку веде Росія проти України, полягає лише в одному – масштабах її дій.

Формування українського інформаційного простору пов'язане з багатьма внутрішніми та зовнішніми проблемами. Цікаві аспекти інформаційної безпеки нашої країни висвітлює «Доповідь РНБО України з питань забезпечення національної безпеки в інформаційній сфері» [37, с. 118]. В Документі приділено увагу потенціалу та ефективності інформаційної експансії інших держав, яка здатна деструктивно вплинути на формування громадської думки в нашій країні, а також дестабілізувати в Україні внутрішню ситуацію. В Документі зазначено, що окремі регіони держави та їх частини, особливо прикордонні, є недосяжними для українських мовників, адже вони знаходяться під інформаційним впливом країн-сусідів. Такий факт зумовив значне поширення в українському інформаційному просторі та на міжнародному рівні фактів тенденційного висвітлення різноманітних внутрішньополітичних процесів та зовнішньополітичних акцій країни.

Кабельні мережі поширюють програми різноманітних іноземних телекомпаній: так, в ефірі Заходу України (на кордоні встановлені 6 іноземних потужних теле- та радіопередавачів) надзвичайно активно присутні угорські, польські, румунські телерадіокомпанії, а у Закарпатті розповсюджуються інформаційні продукти 83 радіостанцій трьох країн-сусідів (Польща, Словаччина та Угорщина). Також варто зазначити, що можливості прийому українських державних телерадіопрограм на території РФ значно менші, аніж російських програм у Східному регіоні України, що зумовлено відсутністю адекватної технічної потужної бази для поширення українських телерадіопрограм у Російській Федерації.

Асиметрія інформаційних потоків, які загрожують інформаційній безпеці України, посилилася через ліквідацію у 1990-х рр. Биківнянського радіосигнального центру, адже його передавачі висвітлювали інтереси Західної Європи, південного заходу Африки та Західної Європи, заходу та центру Росії.

12 червня 2013 року було демонтовано 180-метрову вишку передавального центру у Броварах (вона раніше використовувалася для СВ-мовлення; причому до 1 січня 2013 року транслювалася єдина, що залишилась, радіостанція «Промінь» на радіочастоті 549 кГц). Також була зупинені робота передавача Львівського РТПЦ, що працював на інтереси південного сходу Африки та Австралії з мовленням 2 години/добу (потужність складала 1000 кВт, охоплення - США, Великобританія, Франція з обсягом мовлення 5 годин/добу, а також схід та південь Південної Америки - 6 годин/добу)ю Сьогодні вже не працюють передавачі Миколаївського РЦ, що транслювали інформацію трансляцію на схід Канади та США із обсягом мовлення 24 години/добу з потужністю 1000 кВт [38].

Також обов'язково варто зазначити, що Україна протягом останніх років є одним з головних об'єктів інформаційної агресії з боку Російської Федерації, інформаційно-психологічна агресія якої найбільш виражена та небезпечна, адже тут експлуатуються не лише загальні соціокультурні складові, але й мовний чинник (оскільки російську мову розуміє більше 90% населення нашої країни, в це відкриває фактично необмежені можливості для інформаційного впливу).

В результаті цілеспрямованої роботи РФ на сьогодні день в кабельних мережах України здійснюють ретрансляцію російські канали, що мають пріоритет на російському ТБ щодо поширення критичних висловлювань та сюжетів на адресу української державності, української офіційної мови, а також громадян України.

Відзначимо, що у 2016 р. Національною радою з питань телебачення і радіомовлення було складено «чорний список» російських каналів, яким

було обмежене мовлення на території України. При цьому переважна більшість російських телеканалів була заборонена ще в 2014 році під час активної фази агресії Російської Федерації проти України. Також Національна рада з питань телебачення і радіомовлення періодично вимикає невеликі канали, які ще залишилися в українському телеєфірі [39].

Наступний за значенням засіб впливу на широкі верства населення в державі з боку Російської Федерації - це преса, зокрема газети. На даний час в Україні видаються такі загальнонаціональні українські версії російських видань, як «Комсомольська правда», «Коммерсант», «Известия», «Аргументи і факти» та ін., саме тому даний фактор використовується в повному обсязі мірі, оскільки в інформаційній війні розважальний чи аналітичний матеріал має не менший вплив на аудиторію, аніж пряма політична реклама. Зазначимо також, що російський капітал входить не лише до сфери телерадіомовлення та друкованих ЗМІ, а й до сегменту роздрібного продажу преси, в якому створюються сприятливі умови для певного витіснення вітчизняної періодичної преси на користь російських та проросійських ЗМІ.

Також для ведення інформаційно-психологічної боротьби надзвичайно широко використовується мережа Інтернет, засобами якого є як існуючі, так і спеціально створені Інтернет-ресурси. Зазначимо, що переважна більшість цих ресурсів розташовується поза межами України на закордонних серверах, і вони зберігають лише приналежність до українського сегменту мережі Інтернет (URL-адреси). Такі видання спрямовано на популяризацію серед української аудиторії ідей сепаратизму та несуть елементи загроз територіальній цілісності держави.

Оскільки до таких Інтернет-ресурсів неможливо застосувати правові інструменти покарання через невизначеність в українському законодавстві правового статусу інтернет-видань та відсутність механізмів державного контролю над розповсюдженням інформації за їх допомогою, в травні 2017 р. П. Порошенко ввів в дію рішення РНБО про блокування соцмереж «Вконтакте» і «Однокласники», а також інших російських ресурсів на

території України. Про це йдеться в указі №133 / 2017 від 15 травня на сайті Президента. Даний указ набирає чинності з дня його опублікування в офіційних виданнях. Зокрема, нові санкції проти Росії передбачають блокування доступу до таких популярних соціальних мереж, як «ВКонтакте» і «Однокласники».

Також доступ заблоковано до всіх сервісів «Яндекса» - «Яндекс.Деньги», «Яндекс.Новини», «Яндекс.Пошта», Метро, Каса, Календар, Кинопоиск, Авіа, Веб-майстер, Відео, Погода), крім головної сторінки «Яндекса». Під санкції потрапляють і «Mail.Ru Group», сайти антивірусних компаній «Лабораторія Касперського» і DrWeb. Також блокуються активи, заборона на транзакції і мовлення російських телекомпаній: «ТВ Центр», РБК, ВГТРК, «НТВ-Плюс», «Зірка», ТНТ, РЕН, ОТР. В цілому, в списку санкцій опинилося 468 юридичних і +1228 фізичних осіб. Термін санкцій для юридичних осіб триває строком на 1-3 роки, для фізичних - терміном на 1-5 років, а також – безстроково [40].

Таким чином, незважаючи на розвиток інформаційної війни в інформаційному просторі України, особливо з боку РФ, уряд України перешкоджає цьому за допомогою прийняття ряду нормативно-правових актів та контролю інформаційного простору та його впливу на свідомість українців.

Попри те, що вже протягом 26 років Україна є незалежною та постійно бере участь в численних міжнародних програмах, поняття інформаційного простору та впливу на нього ще залишається новим та недостатньо дослідженим. У складний період трансформації українського суспільства з постіндустріального на інформаційне країні не вдалося сформувати справжній інформаційний простір в тому контексті, як він розуміється міжнародною спільнотою.

В актуальних дослідженнях вітчизняних науковців, присвячених цій проблемі, даються визначення, формулюються ознаки, окреслюються архітектоніка та проблеми українського інформаційного простору. Також

питання української інформаційної політики докладно проаналізували автори колективної монографії [41,с.70]. Проте в українській науці про інформаційний простір та інформаційний вплив на свідомість населення і досі є багато прогалин.

В умовах інформаційного суспільства важливим показником є якість циркуляції інформації усередині системи через відповідні елементи. Згідно Ю. А. Волосюк, інформаційні канали «суспільство-влада» і «влада-суспільство» забезпечують механізм взаємодії елементів системи [42, с. 96]. Аналіз циркулюючої інформації, оцінка її «повноти» дозволяє розглянути в повній мірі інформаційно-комунікативний показник.

Інформацією також є текст, аудіозапис або відеозапис, який фіксується в свідомості людини. В рамках сприйняття інформації на рівні масової свідомості можна розділити як більш статичні (оцінки і очікування, цінності і «загальні орієнтації»), так і більш динамічні (масові думки і настрої) компоненти. Інформаційний вплив на свідомість і сприйняття населення тієї чи іншої інформації, що включає в себе сукупність інформації про певні політичні чи економічні процеси, виконання правових норм, має складний багаторівневий характер. Комплексне, міждисциплінарне вивчення даної проблеми дозволяє виявити особливі властивості окремих засобів інформаційного впливу на свідомість людини. Варто відзначити, що інформацію формують відповідні фахівці. У роботі над інформаційними повідомленнями, призначеними для масового поширення, беруть участь представники так званих «творчих» професій: фотографи, режисери, звукорежисери, журналісти, блогери і т.д. Таким чином, інформаційне повідомлення - це продукт діяльності одного або кількох людей, результат творчого процесу.

У науковій літературі можна зіткнутися з використанням понять «медіакратія», «медіалегітімація», «медіаосвіта», що підкреслюють інформативну, ідеологічну, освітню та інші функції саме ЗМІ, які здійснюють інформаційний вплив на свідомість людей. Інтерес до дослідження засобів

масової інформації в багатьох галузях суспільних наук пов'язаний з результатом впливу інформації безпосередньо на поведінку членів суспільства та на суспільство в цілому [43, с. 46].

Отже, визначення поняття «інформація» в політології, психології, соціології, економіці та інших наукових дисциплінах відмінні. Одночасно, прийнято відштовхуватися від положень, встановлених в соціології: засоби масової інформації подаються в якості документального джерела.

Теоретичний опис інформаційного тексту, що використовується в якості інформаційної «зброї» як об'єкту аналізу дозволяє дотримуватися області їх впливу в рамках позначення доцільних методів дослідження.

Так, в залежності від завдань і цілей інформаційного впливу на свідомість виділимо кількісні, якісні і комбіновані методології дослідження інформаційного впливу:

1. Кількісні методології дослідження можуть включати статистичні висновки, використовуються при дослідженні однотипних об'єктів. Кількісні дослідження ведуться на безлічі однотипних об'єктів. Вони націлені на виявлення тенденцій в ступеня поширеності тих чи характеристик в соціальних спільнотах або в утриманні безлічі текстів, встановлюють тісноту зв'язку між ознаками, поширеність об'єктів, що відносяться до різних типів і т.п. Вони ґрунтуються на охопленні безлічі одиничних фактів, узагальненні характеристик» [44, с. 99].

2. Якісні методології застосовуються при вивченні об'єктів, що відрізняються глибоким змістом, унікальністю властивостей. Таким чином, якісні методи націлені на смислове розуміння об'єкта дослідження. Результати якісного дослідження виражаються в аналітичних, прогностичних, описових судженнях.

3. До комбінованих методологій дослідження прийнято відносити використання кількісних і якісних методів.

З метою оцінки інформаційного впливу того чи іншого текстового чи візуального повідомлення застосовується метод когнітивного картування, що складається з трьох послідовних процедур:

- 1) «визначення суджень, термінів, стійких виразів, якими оперує автор інформації, яка використовується для здійснення інформаційного впливу;
- 2) аналіз існуючих між висловлюваннями причинно-наслідкових зв'язків;
- 3) оцінка значимості, стійкості і «щільності» причинно-наслідкових зв'язків між тематичними висловлюваннями» [45, с. 47].

Інтент-аналіз являє собою метод, що полягає у визначенні інтенцій, тобто «намірів», зокрема - в мові. Метод запозичений з психологічної науки і застосовується в цілях аналізу нестабільних ситуацій, пов'язаних з конфліктною установкою.

До процедури контент-аналізу відносять числову обробку тексту, яка полягає в підрахунку згадок смислових процедур аналізованої сукупності тексту і подальшої оцінки якості та інтерпретації. На першому етапі проводиться формулювання ключових понять, на другому - фіксація частоти згадувань (і обсягу) згадок в тексті. Ключові поняття - «сміслові одиниці» - формуються в процесі формулювання гіпотез відповідно до методологічних посилок дослідницької програми. Надійність процедури контент-аналізу забезпечується кількома способами: шляхом обґрунтування повноти виділяються смислові одиниці методом «снігової кулі», контролю вмісту смислових одиниць, обґрунтованістю по незалежному критерію і стійкістю даних.

З метою дослідження інформаційного впливу, наприклад, засобів масової інформації, незалежним критерієм можуть виступати результати опитувань громадської думки [46, с. 11-14].

Таким чином, інформаційний вплив на свідомість людини необхідно досліджувати комплексно, використовуючи не менше 2-х методів.

На нашу думку, метод опитувань громадської думки дозволяє сформувати уявлення про готовність населення реагувати на ті чи інші засоби інформаційного впливу, а також вивчити рівень інформованості населення про подію, яка висвітлюється. Також опитування громадської думки дозволяють дати якісну оцінку сприйняття населенням подій, що підлягають інформаційному впливу та викривленню існуючої ситуації.

2.3. Загрози інформаційній безпеці України в сучасних умовах

Науковець П. Шевчук основними напрямками та способами маніпулятивних психоінформаційних технологій РФ відносно України вважає такі:

- поступове пониження міжнародного іміджу України з метою послаблення її геополітичного значення;
- відповідне дозування та спотворення інформації з метою дестабілізації ситуації та впровадження власної політики «керованого хаосу»;
- формування стереотипу меншовартості та вторинності українців, а також відповідне руйнування почуття нації та народу;
- домінування російської мови, культури та традицій для утвердження самоіндефікації при одночасному витісненні української мови та культури [8, с. 97].

Так російські медіа створили і поширили потрібні їм, негативні стереотипи про Україну. Простеживши риторику деяких російських каналів, можна чітко виокремити такі інформаційні посили як: Крим – це Росія; української мови та культури не існує, це придаток Росії; Євромайдан – це агресивна акція проти Росії; українська армія розстрілює мирне населення на Сход. Всю Західну Україну називали бандерівцями, ототожнюючи їх із вбивцями, жорстокими людьми, фашистами, яких потрібно боятися.

У неоголошеній війні проти України Росія активно застосовує методи інформаційно-психологічної війни, прагнучи зруйнувати моральний стан військовослужбовців та цивільного населення нашої держави.

Можна виокремити такі основні методи інформаційної агресії проти України:

- 1) дезінформування та маніпулювання;
- 2) пропаганда;
- 3) диверсифікація громадської думки;
- 4) психологічний та психотропний тиск;
- 5) поширення чуток.

Дезінформування та маніпулювання інформацією – метод, який передбачає обман чи введення об'єкта спрямувань в оману щодо справжності намірів для спонукання його до запрограмованих суб'єктом дій [1, с. 26]. Слід звернути особливу увагу на певні регіональні відмінності населення України. Як вказує у своїй статті П. Шевчук, частина населення виходить з ціннісних традицій, етноцентризму й монолінгвізму, тоді як інша частина надалі експлуатує настрої залишкової радянськості з акцентами на державний патерналізм. Ця тенденція корелюється із західними та південно-східними територіями України. Як наслідок, ідеологічне маніпулювання Москви найбільший вплив мало саме на сході України.

Проте, у даний час Україні слід побачити у війні не лише загрозу. Як зазначає Я. Грицак війна це також шанс для побудови нової України – проведення радикальних реформ заради модернізації держави у всіх сферах. Під цим кутом зору війна може відкрити нові перспективи «перезавантаження», стати потужним модернізаційним чинником [2].

Інформаційні війни супроводжують будь-які війни (найчастіше - ще й передують їм), а тому не є чимось новим чи винятковим. Але між інформаційними війнами, які ведуться під час справжніх (гарячих) воєн, і інформаційними війнами в мирний час є істотні відмінності, які потрібно знати і мати на увазі:

1. Звичайна війна оголошується відкрито і офіційно (відповідною заявою, розривом дипломатичних відносин та ін.) або фактично. Нічого цього не трапляється при початку інформаційної війни - офіційно вона ніколи не оголошується, а часто навіть заперечується сам факт її ведення.

2. Вся існуюча в мирний час інфраструктура супротивника, що знаходиться на території іншої країни (посольства, офіційно діючі та нелегальні розвідувальні центри та мережі, представництва фірм і банків, мовні школи, системи зв'язку, кореспондентські пункти ЗМІ, представництва різного роду фондів, просто громадяни та ін.), не може бути ліквідована або сильно обмежена у свободі дій. Тим часом, все це може бути використано і обов'язково використовується для ведення в ході інформаційної війни бойових дій. Щось на 100%, що щось в меншій або набагато меншій (наприклад, окремі громадяни) мірі.

3. Сучасна інформаційна війна ведеться в умовах свободи ЗМІ та всіх інших свобод, в умовах відсутності цензури, а також абсолютної прозорості кордонів для поширення будь-якої інформації (Інтернет), починаючи від кінофільмів, телепродукту та ін. і закінчуючи власне агентурною інформацією, для передачі якої навіть не потрібно використовувати певні секретні або кодовані системи зв'язку.

4. Сучасна інформаційна війна ведеться в умовах, коли обсяг інформаційного продукту (починаючи від кінофільмів), розповсюджуваного в інших країнах, в багато разів перевершує обсяг інформаційного продукту країни, проти якої ведеться інформаційна війна. Причому більша частина інформаційного продукту поширюється в країні її засобами масових комунікацій - телебаченням, кімережами, засобами масової інформації, підручниками та ін.

5. Інформаційна війна ведеться різними іноземними мовами.

6. Звичайна військова агресія проти певної країни ніколи не захоплює всю її територію, тоді як сучасна інформаційна війна відразу ж покриває своїми діями абсолютно всю територію країни, включаючи і столицю. У

цьому сенсі можна сказати, що безпосередньо з моменту початку інформаційної війни вся територія країни автоматично призводить до інформаційної окупації всієї території і всього населення країни, включаючи дітей.

7. Відповідно, колабораціоністи, які завжди з'являються при веденні будь-якої війни, у звичайній війні змушені перебігати до ворога і відкрито діяти під його прапором, викликаючи відповідні почуття у населення і професіоналів, які ведуть бойові дії. Під час інформаційної війни колабораціоністи мають всі можливості діяти на території країни, проти якої ведеться така війна, будучи при цьому захищені всіма законами і володіючи всіма законними правами і свободами. Це, до речі, одна з ключових небезпек інформаційної війни. У певному сенсі - це вирішальна небезпека.

8. Використання зброї звичайної війни завжди приносить втрати населення, завдаючи біль та страждання, причому відразу і безпосередньо. Проте значна частина зброї інформаційної війни, навпаки, приносить задоволення (наприклад, кінофільми), альтернативну інформацію (якщо навіть брехливу, все одно привабливу своєї альтернативністю) і те, що можна назвати «забороненим плодом», тобто привабливим за визначенням.

9. Нарешті, інформаційні війни ведуться за всіма правилами справжніх війн (крім застосування бойової зброї), включаючи шпигунство, контршпигунство, провокації, обман, пошук зрадників, підкуп «воєначальників», створення альтернативних урядів, засилання (інформаційних) диверсантів, висадку (інформаційних) десантів та ін.

Це не всі відмінності мирної інформаційної війни від такої ж війни, але яка ведеться паралельно звичайній війні. Не всі, але головні і достатні при їх осмисленні (або навіть поверхневому знайомстві з ними) для того, щоб зрозуміти: в певному сенсі вести інформаційну контрвійну навіть складніше, ніж звичайну.

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що цей перелік відмінностей звичайної війни від інформаційної можна доповнити та представити у вигляді узагальненої схеми (додаток 2).

Загалом слід зазначити, що в принципі інформаційні війни супроводжують будь-які справжні війни (часто - починаючись на етапі підготовки до них), тому вважати інформаційні війни чимось принципово новим чи винятковим невірно. Вона переслідує приблизно ті ж цілі, що і звичайні війни, - розгром (проте лише інформаційний, тобто ідейний і психологічний) країни.

У серпні 1995 року Національним Інститутом Оборони США була опублікована робота Мартіна Лібікі. У ній автор виділив 7 форм інформаційної війни (рис. 2.3).

Рис. 2.2. Форми інформаційної війни за М. Лібікі

Джерело: складено автором за даними [Libicki M. C. What is Information Warfare? — Washington: National defense univ., 1995.]

Наймасштабнішою і небезпечною по праву вважається психологічна війна. Вона здійснює інформаційний вплив на широкі кола громадськості.

Для того, щоб інформаційний вплив виявився ефективним, необхідна часткова присутність правди. На цьому фоні можуть надходити і необхідні порції неправдивих даних. Найбільш ефективний метод полягає в розчленуванні явища, виділенні справжніх, але одиничних фактів і ототожнення їх із самим явищем, тобто створення на основі справжніх фактів помилковою інформаційної структури. Складні освіти такого роду носять назву політичних міфів. Впровадження в свідомість політичних міфів дозволяє замінити цілісний світогляд фрагментарним, що викривляє реальну картину. Грамотне поєднання таких міфів змінює ставлення суспільства до певної проблеми.

Звісно, що і в практичному, і в змістовному плані можна виділити три основні типи інформаційних воєн. Це - ментальні чи психологічні війни, кібервійни і поведінкові війни.

Ментальні (психологічні) і кібервійни поділяються за об'єктами і засобами бойової дії.

Ментальні (психологічні) війни - це тематичні війни, що мають на меті зміну масової, групової та індивідуальної свідомості або психіки. В процесі ментальних воєн йде боротьба за уми, цінності, установки і т.п. Ментальні війни велися задовго до Інтернету, вони налічують історію, що вимірюється навіть не сотнями, а тисячами років. Інтернет просто перевів ці війни на якісно інший рівень інтенсивності, масштабності та ефективності.

Що ж стосується кібервійни, що є цілеспрямованим деструктивним впливом інформаційних потоків у вигляді програмних кодів на матеріальні об'єкти та їх системи. Кібервійна - це дія однієї національної держави з проникненням в комп'ютери або мережі іншої національної держави для досягнення цілей завдання збитків або руйнування [47, с. 47].

На думку переважної більшості військових і фахівців з інформаційної безпеки під кібервійнами розуміють цілеспрямовані дії із заподіяння шкоди, перехоплення управління або руйнування критично важливих для функціонування суспільства і держави мереж і об'єктів виробничої,

соціальної, військової та фінансової інфраструктури, а також роботизованих і високоавтоматизованих виробничих технологічних ліній і т.п.

Ментальні і кібервійни - це два різновиди воєн, що ведуться в мережевому електронному просторі, яке охоплює не тільки Інтернет, але і закриті державні, військові, корпоративні та приватні мережі. Для кожного з цих двох типів воєн властиві свої інструментарії, методи, стратегії і тактики ведення, закономірності ескалації, можливості попередження і т.п.

Окрема тема - це поведінкові війни. В даний час практично неможливо знайти західні публікації, присвячені даній темі. В значній мірі це пов'язано з її надзвичайною делікатністю, в тому числі для західної громадської думки. Крім того, комплекс можливостей для ведення повноцінних поведінкових воєн з'явився лише недавно в зв'язку з накопиченням величезних масивів об'єктивної інформації про людську поведінку, в тому числі - про поведінку соціальних та інших груп різної величини. Ці відомості здебільшого містяться в Інтернеті, який за фактом є величезним поведінковим архівом.

Можливості поведінкових воєн пов'язані з інструментарієм, які розробляються на стику когнітивних обчислень і міждисциплінарного комплексу поведінкових наук. Давно і добре відомо, що людська поведінка в значній мірі залежить не тільки від наших уявлень, цінностей, переконань, але базується, перш за все, на стереотипах, звичках, поведінкових патернах, а також складається під впливом формальних і неформальних соціальних інститутів. При цьому добре відомо, що людська діяльність не зводиться до людської психології або роботи психіки. Вона в значній мірі носить соціальний характер.

Арсенал поведінкових воєн як принципово нового виду інформаційної війни заснований на технологіях маніпуляції алгоритмами поведінки, звичками, стереотипами діяльності, вкладеними в нас соціумом в найширшому сенсі цього слова. Поведінкова зброя – це так звані «боєприпаси» завтрашнього дня. Саме під неї створений гігантський за своєю інформаційною ємністю центр АНБ в штаті Юта, який акумулює масиви

поведінкової інформації, що охоплюють практично все людство. Саме на цей засекречений новий вид озброєнь частина американських еліт покладає найбільші надії в жорстких протистояннях найближчого майбутнього.

Саме тема поведінкових воєн в найбільшій мірі табуована і засекречена в світовому інформаційному просторі, як в роки Другої світової війни були засекречені всі дані по «атомному проекту». Більш того, провідні американські мас-медіа, найбільш популярні блогери та інші джерела публічної інформації отримали з Вашингтона негласну рекомендацію: при появі яких-небудь матеріалів на тему поведінкових воєн дискредитувати їх будь-якими доступними засобами, починаючи від звинувачень в конспірології і закінчуючи доказом про нібито технологічну неможливість ведення таких війн [48].

Так склалося історично, що Україна у різні часи своєї історії була поділена і знаходилась у складі інших країн, різних ідеологічних сфер та інформаційних процесів. Проте, увесь час боролась називати себе вільною і незалежною державою. Україна зберегла свою мову, традиції, національну ідею, та в останні роки прикладом довела здатність до самоорганізації та єднання під час революції Гідності. Втім, до цього часу наша держава перебуває у стані відкритого збройного конфлікту чи так званої гібридної війни, де провідну роль відіграє інформація. Тому Україні потрібно консолідувати зусилля на інформаційному фронті.

Висновки до розділу 2

У розділі було розглянуто державну інформаційну політику як сукупність основних напрямів і способів діяльності держави з отримання, використання, поширення та зберігання інформації, до яких, зокрема, відносяться: забезпечення доступу громадян до інформації; створення національних систем і мереж інформації; зміцнення матеріально-технічних, фінансових, організаційних, правових і наукових основ інформаційної

діяльності; забезпечення ефективного використання інформації; сприяння постійному оновленню, збагаченню та зберіганню національних інформаційних ресурсів; створення загальної системи охорони інформації; сприяння міжнародному співробітництву в галузі інформації і гарантування інформаційного суверенітету України.

В інформаційному просторі України склалася не зовсім сприятлива ситуація. Окремі сектори (друковані ЗМІ, книговидання, бібліотечний, архівний та кінематографічний комплекси) національного інформаційного простору не відповідають стандартам розвинених країн, зазнають подальшого скорочення й навіть руйнування. Невирішеність проблем фінансової незалежності ЗМІ породжує ряд негативних наслідків, до яких можна віднести фактичну неможливість залучення суттєвих іноземних інвестицій для державних та невеликих недержавних телерадіоорганізацій, розповсюдження тієї інформації, що необхідна засновникам, а не тої, яку потребують громадяни, обмежений доступ громадян до друкованих засобів масової інформації через високі ціни на публікації.

Потребує подальшого розвитку український сегмент мережі Інтернет, який, за оцінками спеціалістів, у 6-10 разів менший від російського і дуже відстає від польського, словацького, чеського. Щодо розвинутих країн Заходу, то Україна відстає від них щонайменше на 15-20 років.

Також важливим залишається питання підвищення ефективності функціонування системи захисту державних інформаційних ресурсів. Ця система призначена для своєчасного виявлення і нейтралізації загроз порушення конфіденційності, цілісності та доступності інформації як з обмеженим доступом (наприклад, «комерційна таємниця», «конфіденційна інформація» та ін.), так і інформації, що становить державний інформаційний ресурс, від витоку технічними каналами. Про необхідність удосконалення системи інформаційної безпеки України засвідчує факт значного зростання хакерських атак на державні інформаційні ресурси та на органи державного управління і місцевого самоврядування.

Формування українського інформаційного простору пов'язане з багатьма внутрішніми та зовнішніми проблемами, до яких, зокрема, відносяться інформаційні війни, що супроводжують військову агресію проти нашої країни на Сході та в Криму. Було розглянуто 7 форм інформаційної війни, проаналізовано складові ментальних чи психологічних війн, кібервійн і поведінкових війн. Оскільки до цього часу наша держава перебуває у стані відкритого збройного конфлікту чи так званої гібридної війни, де провідну роль відіграє інформація, всім державним інституціям потрібно консолідувати зусилля на інформаційному фронті.

Підсумовуючи вищевикладене, можемо зазначити, що у процесі конструктивного поєднання діяльності держави, громадянського суспільства і людини захист інформації є одним з трьох головних напрямів діяльності органів виконавчої влади у сфері забезпечення інформаційної безпеки України.

Також можемо зробити висновок що для подолання вже нанесеної шкоди та зміцнення інформаційної безпеки, актуальним є вирішення питання підготовки фахівців із захисту інформаційного простору від деструктивних впливів. Для цього у вищих навчальних закладах слід увести спецкурси, створити відповідні спеціальності, налагодити обмін науковцями.

Також серед першочергових кроків для захисту інформаційного простору України потрібно збільшити об'єм україномовної преси, телепередач, кіно, Інтернет-ресурсів, а також забезпечити їх просування на зовнішній ринок іноземними мовами; інформаційно працювати із Південно-Східними регіонами України; знаходити шляхи просування національного інформаційного продукту на територію РФ; створити позитивний імідж України та брендувати його на міжнародній арені.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

3.1 Можливості імплементації європейського досвіду державної інформаційної політики в Україні

В останні 10-15 років у західних країнах було видано велику кількість робіт, присвячених аналізу ролі держави у сфері розподілу інформаційних ресурсів, захисту національного інформаційного простору, налагодженню комунікації в інформаційній сфері, розвитку інформаційно-комунікативних технологій тощо. Особливу увагу науковців викликають проблеми формування та реалізації інформаційних стратегій держави в умовах швидкого розвитку інформаційного суспільства. Інтерес до цієї проблематики викликаний цілою низкою обставин:

1. У багатьох сучасних громадяни за рахунок створення соціальних мереж все активніше спілкуються один з одним, минаючи і державну участь, і державний контроль. Це призвело до необхідності реагування на такий розвиток подій, зокрема, через забезпечення присутності держави в Інтернет-просторі, прискорення процесів прийняття управлінських рішень, забезпечення відкритості функціонування влади, надання громадянам більших можливостей щодо участі в публічному управлінні.

2. Інформаційна сфера стає системоутворюючим фактором життя соціуму, а Інтернет все активніше впливає на стан політичної, економічної, соціальної та інших сфер суспільного життя. При цьому у всіх її сферах з'являється і розширюється віртуальний сегмент, до якого включаються все більше і більше людей, органів, організацій та інститутів. Разом з тим в різних державних інституціях та органах влади поки не сформувалися корпоративні мережі, подібні Інтернету, що робить органи державної влади неконкурентоздатними на ринку публічних послуг.

3. На зламі століть і тисячоліть у сучасних державах значною мірою змінилася структурна домінанта сфери та засобів масової інформації. В кінці 80-х – початку 90-х рр. XX ст. світ мас-медіа представляла, насамперед, друк – газети і журнали. У теперішній же час найбільш змістовно і функціонально різнобічним засобом взаємодії та поширення інформації є Інтернет та інші інформаційні технології, зокрема, мобільний зв'язок. Але й ці інформаційні засоби швидко застарівають. Прогнозується, що розвиток бездротових мереж у найближчі 10-20 років призведе до остаточної інтеграції традиційних комунікативних каналів та Інтернету, створивши глобальне інформаційне середовище, що задовольняє критерію «будь-яка інформація у будь-якому місці у будь-який час» [3].

Український шлях до побудови успішної інформаційної інфраструктури визначається її сьогодишніми політичними, соціально-економічними, соціально-культурними особливостями. До цих особливостей слід віднести: нестабільність політичного і економічного курсу держави, що не дозволяє їй швидко і ефективно вирішувати економічні проблеми забезпечення переходу до суспільства сталого розвитку. Серед економічних умов слід виділити:

- недостатній рівень розвитку інформаційної інфраструктури, продуктів і послуг;
- відсутність у держави засобів для їх модернізації і розширення; високий рівень монополізації засобів масової інформації; випереджальне створення різних систем зв'язку – каналів передачі інформації, засобів зв'язку тощо.

У контексті формування інформаційної інфраструктури держави важливого значення набуває вивчення європейського досвіду формування та функціонування інформаційної інфраструктури. Дослідження умов та підходів до створення інформаційної інфраструктури розвинутих країн дозволить проаналізувати основні інструменти, які використовувались при цьому та виявити можливість й доцільність їх використання в Україні.

Підписання угоди про утворення ЄС в м. Маастрихт між представниками держав-членів співтовариства супроводжувалося декларуванням важливості покращення доступу до адміністративної інформації. При цьому принцип вільного доступу до інформації повинен був визнаватися всіма державами, які входять до цього об'єднання. Згідно з чинним основним законом ЄС, право на доступ до інформації є одним з гарантованих державою прав людини.

На європейському континенті та у відповідних документах Ради Європи й ЄС протягом другої половини XX ст. право на інформацію і право на доступ до неї одержали подальший розвиток. Так, нормативними документами ЄС закріплено та регламентовано принцип відкритості й доступу до документів громадян, фізичних та юридичних осіб держав-членів, право на доступ до документів органів державної влади. Окрім того, на початку XXI ст. низка країн внесла відповідні конституційні поправки щодо забезпечення реалізації права на інформацію. Національні конституції другої половини XX ст. розглядають право на інформацію у тісному взаємозв'язку зі свободою слова й висловлення власної думки.

Разом з тим, засади сучасної європейської інформаційної політики було закладено ще кілька десятиріч тому. Вже у 1979 р. на засіданні Європейської Ради було сформовано передумови для покращення доступу до інформації, що було відображено в таких основних положеннях:

- кожна людина має право одержувати інформацію від органів державної влади (за винятком законодавчих та судових органів) відповідно до поданого інформаційного запиту;
- з цією метою застосовуються відповідні дієві засоби і способи;
- доступ до інформації не може бути обмежено через те, що запитувач інформації немає в ній особистого інтересу;
- у процесі забезпечення доступу до інформації діє принцип рівності;
- різного роду обмеження допускаються лише тоді, коли вони необхідні для захисту закріплених законодавством публічних і приватних інтересів у

демократичному суспільстві, зокрема, це стосується питань національної безпеки та громадського порядку, економічного благополуччя країни, убезпечення вчинення правопорушень, перешкоджання розкриттю конфіденційної інформації, захисту приватного життя та інших законних приватних інтересів особи;

- на задоволення інформаційного запиту відводиться визначений термін;
- відмова у задоволенні інформаційного запиту повинна бути обґрунтованими з урахуванням законодавчих норм або практики державного управління;
- відмова на вимогу зацікавлених осіб повинна бути переглянута, з урахуванням чого мають ухвалюватися відповідні управлінські рішення (зокрема, щодо повного або часткового задоволення інформаційного запиту чи остаточної відмови) .

Інформаційна політика в ЄС, як і будь-яка політика в іншій сфері, формується та реалізується на різних рівнях – місцевому, регіональному, національному та наднаціональному, причому всі рівні управління інтегровані в єдине ціле. Об'єднана Європа створила абсолютно нову, раніше не існуючу організаційну форму – мережеву державу (network state), яка намагається відповідати на сучасні виклики процесів глобалізації та регіоналізації. Цілі інформаційної політики ЄС визначені на наднаціональному рівні, однак вони втілюються на нижчих рівнях шляхом реалізації національних інформаційних стратегій, які часто відображаються у регіональних та місцевих (на рівні регіону чи району) програмах розвитку [9, с. 50]. Формування єдиного інформаційного простору, інформаційна інтеграція європейських держав у межах ЄС здійснюються на основі концепції єдиної загальної інформаційної політики, що втілена в ідеології європейського співробітництва у сфері інформації та комунікацій .

Виходячи з цього, була сформована т.зв. «європейська специфічність» політики закладена в організаційній формі самого ЄС як держави

наднаціонального рівня, побудованої на спільності інтересів держав-членів з урахуванням принципу субсидіарності. 30 травня 2001 р. законодавчими органами ЄС було ухвалено Директиву 1049/2001 щодо доступу громадськості до документів органів державної влади – Європейського парламенту, Європейської Ради та Європейської Комісії [10], згідно з якою громадськості гарантувалося право на ознайомлення не лише з документами, що створюються в процесі їхньої діяльності, але й з документами, одержаними ними шляхом виконання службових повноважень.

Розвиток інформаційної політики ЄС у межах Рамкових програм з наукових досліджень та технологічного розвитку відбувається шляхом фінансування Європейським Союзом проектів з метою підтримки і заохочення досліджень в Європейському науковому просторі (European Research Area - ERA). Цілі і задачі програм є різними в різні фінансові періоди. Термін «Рамкова Програма» (Framework Program - FP) позначає комплексну єдину систему фінансування Європейською Комісією скоординованих загальноєвропейських актуальних наукових досліджень у межах певного періоду.

В Україні гостро стоїть проблема нерівномірності розподілу елементів інформаційної інфраструктури від регіону до регіону, а також між центром і регіонами. І якщо в столиці жваво обговорюють проблеми впровадження найсучасніших комп'ютерних технологій та систем супутникового зв'язку, то в регіонах, а тим паче на селі, нерідко навіть доступ до друкованих ЗМІ обмежений. Це означає, що інформація про соціальні процеси, про євроінтеграційні процеси, про державне будівництво дуже повільно доходить до віддалених ділянок інформаційного простору. Тому «буденна свідомість» на 15–20 років відстає від сучасних подій. Як наслідок, українські громадяни, які проживають у регіонах, живуть з менталітетом, сформованим ще в радянські часи під впливом гасел СРСР, і не можуть прийняти нові реалії. Залишати це в такому стані неможливо, тому що процеси євроінтеграції є стратегічним пріоритетом України. Тому питання формування

інформаційних кампаній в українському політичному просторі вже вийшло за межі науково-теоретичних дискусій та виняткових проблем державного управління. Громадськість висловлює досить жорстко свою позицію про налагодження цілеспрямованої інформаційної кампанії, присвяченій безпосередньо Європейському Союзу та «Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом» та Європейським Союзом і Європейським співтовариством».

Для вирішення цієї проблеми пропонується:

- використовувати такий інструмент, як «інформаційна кампанія», який би дав змогу не тільки поширити конкретну інформацію, а і підвищити ефективність процесу інформування;
- враховувати особливості соціальних установок та потреб окремих груп населення, що дає змогу створити якісний інформаційний продукт, який буде сприйнятий визначеною аудиторією;
- створити можливість «оточити» людину інформаційними проявами за усіма можливими комунікаційними каналами та досягти таким шляхом синергетичного ефекту впливу .

У зв'язку звищевикладеним перед українським суспільством виникає комплекс завдань, зумовлених подальшою євроінтеграційною політикою, яка реалізується українською владою. Наша держава поступово включається у поетапну реалізацію ідей прогресивної інформаційної політики та формування загальноєвропейських стратегій інформаційного розвитку. Вже сьогодні в Україні вивчаються, аналізуються і кладуться в основу національної досягнення європейської інформаційної політики, що реалізуються через стратегії, програми і проекти міжурядових організацій .

Вже сьогодні в українському суспільстві сформувалося чітке усвідомлення і розуміння необхідності інтегрування власного інформаційного простору у загальноєвропейський. У зв'язку з цим важливим є перегляд основних підходів до державотворення та державного управління, зміна принципів управління державою, розроблення та реалізації державної

політики. На своєму шляху до об'єднаної Європи Україна повинна досконало вивчити увесь попередній досвід провідних країн світу з метою уникнення помилок у майбутньому, імплементувавши в подальшому кращі здобутки та напрацювання у сфері формування й реалізації державної політики, це стосується і питань, пов'язаних з інформаційною сферою держави.

Існуючі домовленості у межах асоціації України і Європейського Союзу та нормативні акти Європейського Союзу пропонують інший шлях розвитку інформаційного законодавства, де впровадження інформаційно-комунікаційних технологій розглядається як засіб кардинальної трансформації суспільства за рахунок підвищення ефективності управління.

Для формування нормативно-правової бази інформаційного суспільства з урахуванням впровадження нових інформаційно-комунікаційних технологій необхідно поєднати політику реформування соціально-економічної, політичної системи з розробкою адміністративно-правового забезпечення інформаційно-технологічного аспекту управління.

Доцільно зауважити, що аналогічний підхід мав місце до прийняття згаданого Модельного інформаційного кодексу та реалізовано у Законі України від 09.01.2007 р. № 537-V «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» [25], який не передбачав концентрації уваги на надання державних послуг засобами інформаційно-комунікаційних технологій, які становлять важливий, але не єдиний сегмент управління та нормативно-правового регулювання.

Асоціація України і Європейського Союзу створює нові інформаційно-технологічні реалії у всіх галузях людської діяльності, небачені раніше за формою та змістом життєві ситуації, які не можуть бути описані класичними правовими засобами національної правової системи.

Закони України від 02.10.1992 р. № 2657-XII «Про інформацію», від 05.07.1994 р. № 80/94-ВР «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» не дають визначення інформаційно-комунікаційних технологій. У ст. 1 Закону України «Про захист інформації в

інформаційно-телекомунікаційних системах» подано визначення інформаційно-телекомунікаційної системи, хоча ще у 1996 р. на II Міжнародному конгресі ЮНЕСКО «Освіта і інформатика» телекомунікаційні технології у перспективі розвитку розглядалися як інформаційно-комунікаційні технології.

Такий підхід підкреслює нейтральність інформаційно-комунікаційних технологій і їх потенційну підпорядкованість публічному та приватному праву, розкриваючи комплексний характер явища.

Правовий режим інформаційно-комунікаційних технологій, будучи комплексним правовим інститутом, передбачає обов'язковість визначення форми представлення технологічного продукту; встановлення форми власності та виняткових прав його автора чи іншого власника авторських прав; категорії доступу та способу захисту, включаючи інститут інтелектуальної власності; засобів і методів публічного права (конституційного, адміністративного, кримінального та ін.).

У контексті European Information Technology Observatory (EITO) і R&D in Advanced Communications Technologies in Europe (RACE) під інформаційно-комунікаційними технологіями розуміється сукупність методів і способів пошуку, збору, зберігання, обробки і передачі (поширення) інформації, доступ до якої і передача якої здійснюються з використанням системи передачі даних, призначена для передачі інформації, доступ до якої здійснюється з використанням комп'ютерних та інших інформаційних пристроїв.

Інформація та інформаційно-комунікаційні технології як основні інструменти інформаційного суспільства знайшли відображення у сфері правового регулювання, хоча і не цілком системне. Водночас і надалі відкрите питання, чи достатньо наявне правове регулювання для відображення процесів реформування суспільства у контексті побудови інформаційного суспільства в Україні.

В українських реаліях необхідно розглянути можливість переглянути основні статті викладені у Законі «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації». Даний Закон зобов'язує медійників висвітлювати діяльність вищих посадових осіб. ЗМІ також мають бути вільними у визначенні власної редакційної політики. Необхідні конкретні важелі впливу на дотримання принципів об'єктивності та неупередженості журналістів. З огляду на сьогоднішнє варто було би змінити норми чинного законодавства на предмет подолання прихованої реклами у ЗМІ. Певні норми, спрямовані проти прихованої реклами, можуть бути включені до медійного законодавства або законодавства про вибори, конкретизуючи, що саме вважається потенційно прихованою рекламою та в який спосіб це буде визначатися.

Вдосконалення нормативної правової бази в сфері інформаційних технологій повинно виходити з конституційно закріпленого положення про права громадян в інформаційній сфері, які держава повинна захищати та сприяти їхній реалізації.

3.2. Напрями посилення інформаційної безпеки України

Сучасний стан системи забезпечення інформаційної безпеки спонукає до висновку про необхідність невідкладних дій щодо:

- вдосконалення системи моніторингу впливу чинників, що негативно впливають на ефективність реалізації національних інтересів в інформаційній сфері. Однак, з огляду на відносно незначний та суперечливий історичний досвід державного будівництва в Україні принципово важливим є вирішення цього завдання в контексті удосконалення нормативно-правової бази у сфері інформаційної безпеки, яка була б адекватною існуючим загрозам національним цінностям й інтересам;

- реформування системи забезпечення інформаційної безпеки України з урахуванням особливостей сучасного інформаційно-психологічного протидіювання та національного інформаційного простору України;
- розроблення та практичного освоєння системи спільної морально-психологічної підготовки особового складу Збройних Сил, інших військових формувань і правоохоронних органів до застосування в умовах гібридної війни;
- розроблення та практичного освоєння системи спільної підготовки організаційних структур Збройних Сил, інших військових формувань і правоохоронних органів до ведення інформаційно-психологічного протидіювання;
- відновлення повного контролю та забезпечення надійного захисту національного інформаційного простору;
- підвищення ефективності протидії інформаційному тероризму;
- запровадження ефективного контррозвідувального режиму на всій території України;
- визначення системи асиметричних дій, спрямованих на ліквідацію можливої переваги над нашою державою у інформаційній сфері та способах інформаційно-психологічного протидіювання;
- підготовки і проведення спеціальної інформаційної операції, спрямованої на подолання наслідків кризової ситуації у східних регіонах України.

Виконання вказаних завдань передбачає вдосконалення державного управління забезпеченням інформаційної безпеки України в умовах інформаційно-психологічного протидіювання, зокрема на сучасному етапі необхідно:

- 1) визначити перспективну модель системи забезпечення інформаційної безпеки Української держави в сучасних умовах інформаційно-психологічного протидіювання. Зауважимо, що вимоги до

перспективної моделі системи забезпечення інформаційної безпеки України визначаються глобальними трансформаціями інформаційного та управлінського простору держави; сучасними тенденціями інформаційно-психологічного протиборства, що здійснюється в контексті завдань гібридної війни, яка організована керівництвом Російської Федерації; змінами у безпековому середовищі України. Перспективною моделлю системи забезпечення інформаційної безпеки України в сучасних умовах інформаційно-психологічного протиборства визначено систему креативного типу;

2) розробити та упровадити в державно-управлінську практику рефлексивну модель організації системи державного управління забезпеченням інформаційної безпеки в умовах інформаційно-психологічного протиборства, що дозволить системно впливати на інформаційну безпеку Української держави та забезпечити нестандартність системно-інституційної поведінки суб'єктів інформаційної безпеки для попередження негативних зовнішніх інформаційно-психологічних впливів;

3) у рамках реалізації функції адаптації системи забезпечення інформаційної безпеки до нових викликів і загроз:

а) здійснювати систематизацію актів законодавства за трьома рівнями:

- доктринально-стратегічним;
- тактичним;
- функціонально-спеціальним.

Як протидія масштабним негативним інформаційно-психологічним впливам, операціям та війнам, пріоритетними напрямками державної інформаційної політики та важливими кроками з боку владних органів України мають бути:

1) інтеграція України до світового та регіонального європейського інформаційного просторів;

2) інтеграція у міжнародні інформаційні та інформаційно-телекомунікаційні системи та організації;

- 3) створення власної національної моделі інформаційного простору та забезпечення розвитку інформаційного суспільства;
- 4) модернізації усієї системи інформаційної безпеки держави та формування й реалізація ефективної інформаційної політики;
- 5) удосконалення законодавства з питань інформаційної безпеки, узгодження національного законодавства з міжнародними стандартами та дієве правове регулювання інформаційних процесів;
- 6) розвиток національної інформаційної інфраструктури;
- 7) підвищення конкурентоспроможності вітчизняної інформаційної продукції та інформаційних послуг;
- 8) впровадження сучасних інформаційно-комунікативних технологій у процеси державного управління;
- 9) ефективна взаємодія органів державної влади та інститутів громадянського суспільства під час формування, реалізації та коригуванні державної політики в інформаційній сфері.

З метою недопущення інформаційної експансії, діяльність держави в інформаційному просторі має здійснюватись за такими напрямками:

- 1) реалізація упереджувальної стратегії та тактики (превентивні заходи);
- 2) здійснення реагувальної стратегії (оперативне реагування на інформаційні атаки супротивника та активний наступ);
- 3) захист національного інформаційного простору.

Головна ціль – забезпечення домінування та медійної переваги в інформаційному просторі. Крім того, пріоритетними завданнями інформаційних структур владних органів мають бути:

- контроль за інформаційними потоками;
- надання об'єктивної, вичерпної інформації, представлення фахових коментарів та пояснень щодо подій;
- систематичне висвітлення офіційної позиції посадових осіб та політичних лідерів.

Варто зазначити, що з метою захисту національного інформаційного простору, створення ефективної системи забезпечення інформаційної безпеки, з боку української влади здійснюються певні заходи. Зокрема, 14 січня 2015 року Кабінет Міністрів України ухвалив Постанову, згідно з якою створено Міністерство інформаційної політики України, пріоритетними завданнями якого є протидія інформаційній агресії з боку Російської федерації; розроблення ефективної стратегії інформаційної політики держави та Концепції інформаційної безпеки України; узгодженість та координація функціонування і діяльності органів державної влади і інформаційній сфері.

З метою протидії негативним впливам інформаційної пропаганди та інформаційних війн, задля нейтралізації та упередження реальних та потенційних загроз в інформаційному просторі України, Рада національної безпеки і оборони України ухвалила рішення «Про заходи щодо вдосконалення формування та реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки України». У документі зазначено, що РНБО, враховуючи необхідність вдосконалення нормативно-правового забезпечення та запобігання й нейтралізації потенційних і реальних загроз національній безпеці в інформаційній сфері, вирішила:

- розробити і внести на розгляд Верховної Ради України законопроекти про внесення змін до деяких законів України щодо протидії інформаційній агресії іноземних держав, передбачивши, зокрема, визначення механізму протидії негативному інформаційно-психологічному впливу, зокрема заборонаю ретрансляції телевізійних каналів;
- посилити контроль за додержанням законодавства з питань інформаційно-психологічної та кібернетичної безпеки;
- ужити заходів щодо забезпечення поширення у світі об'єктивних відомостей про суспільно-політичну ситуацію в Україні, зокрема, через створення відповідного медіахолдингу для підготовки якісного конкурентоздатного інформаційного продукту; розробити порядок аналізу

інформаційних матеріалів іноземних ЗМІ, що мають представництва в Україні, з метою впровадження дієвого механізму акредитації журналістів;

– ужити заходів до активізації міжнародного співробітництва з питань протидії негативним інформаційно-психологічним впливам та кібернетичній злочинності [14, с. 24].

Також в грудні 2016 року було введено в дію Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України», мета якої - визначення національних інтересів України в інформаційній сфері, загроз їх реалізації, напрямів і пріоритетів державної політики в інформаційній сфері.

Зауважимо, що Доктрина інформаційної безпеки є основою для формування державної політики інформаційної безпеки України, розроблення проектів концепцій, стратегій, цільових програм і планів дій із забезпечення інформаційної безпеки. Проте, в сучасних умовах інформаційно-психологічного протиборства виникає необхідність вдосконалення систематизації законодавства у цій специфічній сфері, методичного забезпечення інформаційної України й інформаційно-психологічної безпеки зокрема.

Під систематизацією законодавства розуміють діяльність суб'єктів права з втілення комплексу заходів, що спрямовані на приведення нормативної бази в єдину внутрішньо узгоджену систему шляхом удосконалення, звільнення від застарілих і суперечливих норм та усунення прогалин у праві та чинному законодавстві.

На нашу думку, до доктринально-стратегічного, в першу чергу, необхідно відносити нормативно-правові акти, які в сукупності закріплюють систему цінностей, цілей, принципи функціонування системи забезпечення інформаційної безпеки, визначають систему офіційних поглядів на місце і роль держави в сфері забезпечення інформаційної безпеки, визначають наявні і потенційні загрози у інформаційній сфері.

Наступним є тактичний рівень. До цього рівня, в обов'язковому порядку, повинні належати акти, що визначають суб'єктів забезпечення інформаційної безпеки та основні напрями їх діяльності і взаємодії, що у сукупності утворює систему, забезпечення інформаційної безпеки та вихідні принципи, які визначають стратегію діяльності суб'єктів забезпечення інформаційної безпеки. Основну частину предмета правового регулювання вказаної частини складатимуть цілі, завдання окремих суб'єктів забезпечення інформаційної безпеки, предмет їх діяльності, форми та засоби досягнення поставленої мети, організація і порядок їх взаємодії.

Функціонально-спеціальний рівень. Вказаний масив законодавства буде містити документи, що деталізують діяльності суб'єктів забезпечення інформаційної безпеки за певних обставин. Планування на вказаному рівні здійснюється в межах діяльності окремо взятого суб'єкта. Відповідно, плани суб'єктів забезпечення інформаційної безпеки повинні містити конкретні практичні заходи з реалізації тактичного рівня.

На нашу думку, це надасть можливість привести нормативну базу у сфері забезпечення інформаційної безпеки в єдину узгоджену систему шляхом удосконалення, звільнення від застарілих і суперечливих норм та усунення дублювання і прогалин у праві та чинному законодавстві;

а) надати інформаційно-психологічній безпеці статусу пріоритетного напрямку в роботі органів законодавчої та виконавчої влади;

б) розширити перелік викликів і загроз інформаційно-психологічного характеру та конкретизувати положення законів України «Про основи національної безпеки України», «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», Стратегії національної безпеки, Доктрини інформаційної безпеки України, Воєнної доктрини України щодо протидії інформаційно-психологічним впливам;

в) оптимізувати структуру та функції системи забезпечення інформаційної безпеки України з урахуванням сучасних викликів і загроз

національним інтересам України в інформаційній сфері та вимог до систем забезпечення безпеки креативного типу, а саме:

- до структури системи забезпечення інформаційної безпеки включити: механізм інформаційно-аналітичного забезпечення інформаційно-психологічної безпеки, що охоплює мережу аналітичних інститутів (державних і недержавних); механізми взаємодії держави з інститутами громадянського суспільства, з міжнародними організаціями та структурами регіональної безпеки;

- до функцій системи забезпечення інформаційної безпеки: організаційно-управлінської, прогностичної, основоположної, програмно-теоретичної, координаційної, цільової, а також функцій планування, моніторингу та контролю додати аналітичну, інтеграційну, соціально-адаптивну та ідеологічну функції;

- до переліку завдань щодо реалізації основоположної функції додати завдання вжиття заходів випереджального впливу на причини, що породжують загрози національним інтересам в інформаційній сфері;

г) удосконалити механізм інформаційно-аналітичного забезпечення шляхом розробки та впровадження в державно-управлінську практику паспортів загроз інформаційно-психологічній безпеці;

д) удосконалити механізм державного реагування шляхом розробки та впровадження в державно-управлінську практику технологій державного реагування на загрози інформаційно-психологічній безпеці;

е) удосконалити механізм кадрового забезпечення шляхом упровадження інноваційних підходів до формування практико орієнтованого навчання фахівців-управлінців у сфері інформаційної безпеки України;

є) удосконалити класифікацію загроз інформаційній безпеці в умовах інформаційно-психологічного протиборства шляхом доповнення таких критеріїв класифікації як критерію форми реалізації деструктивного інформаційно-психологічного впливу, що дозволяє визначити ступінь маскуваності ворожих та недоброзичливих намірів суб'єктів протиборства

(явні та сугестивні загрози), критерію напрямів деструктивного інформаційно-психологічного впливу на масову свідомість (загрози консервативній та динамічній складовим масової свідомості);

ж) удосконалити підхід до концептуального обґрунтування напрямів розбудови системи забезпечення інформаційної безпеки сучасної держави в умовах інформаційно-психологічного протиборства, що на відміну від існуючих підходів полягає у використанні положень не якоїсь однієї теорії як базової, а синтезу положень сучасних теорій, а саме:

- теорії національної безпеки – парадигм захищеності та самореалізації, синергетичного та діяльнісного підходів до розуміння безпеки;

- теорії інформаційної безпеки, що обґрунтовує підходи до захисту національного інформаційного простору;

- теорії глобалістики, що обґрунтовує перехід від державного управління до глобального та публічного управління; теорії інформаційної війни, яка розглядає адаптивні механізми й архетипи інформаційної війни;

- теорії спеціальних інформаційних операцій, яка розглядає об'єкти та етапи здійснення вказаних операцій; інституціоналізму, який підкреслює роль держави і громадянського суспільства в розробленні інформаційної політики;

- індустріальної теорії, які в сукупності змінюють бачення ролі інформаційних чинників безпеки;

з) удосконалити підхід до оцінювання можливостей використання зарубіжного досвіду державного управління забезпеченням інформаційної безпеки в умовах інформаційно-психологічного протиборства у вітчизняній державно-управлінській практиці, що базується на застосуванні принципів концепції «національного прагматизму».

Отже, виникає необхідність координації напрямів зміцнення інформаційно-психологічної безпеки України. Це обумовлено тим, що світові політико-економічні та оборонні структури активно модернізують свої

стратегічні концепції у бік посилення складової інформаційно-психологічної боротьби. Так, складовим елементом доктрини Північноатлантичного альянсу є «стратегічні комунікації». Вона є комплексною дією (політико-дипломатичних, військових, економічних, ідеологічних, інформаційно-психологічних), направленою на дестабілізацію ситуації в певному регіоні (країні).

У цих умовах в системі державної управління необхідно окремо розглядати наступні галузі: державне управління в умовах зовнішнього таємного маніпулятивного управління, тобто забезпечення такого стану системи соціальних, політичних, психологічних стосунків суспільства, в якому система здатна успішно, стійко і безперервно розвиватися в умовах застосування суб'єктами інформаційного протиборства по відношенню до системи технологій таємного маніпулятивного управління; державне управління в умовах інформаційно-психологічної агресії тобто забезпечення такого стану системи соціальних, політичних, психологічних стосунків суспільства, в якому система здатна успішно, стійко і безперервно розвиватися в умовах інформаційно-психологічної агресії з боку учасників інформаційного протиборства; державне управління в умовах інформаційно-психологічної війни, тобто забезпечення такого стану системи соціальних, політичних, психологічних стосунків суспільства, в якому система здатна успішно, стійко і безперервно розвиватися в умовах використання іноземними державами і іншими учасниками інформаційного протиборства арсеналу сил, засобів і методів інформаційно-психологічної війни в політичних цілях.

Перспективним стратегічним напрямом державного управління в інформаційно-психологічній сфері є організація повноцінної роботи з молоддю для чого необхідно:

- переосмислити ціннісні основи військово-патріотичного виховання;
- сприяти розвитку у молоді прагнення бути гідними своєї держави та гордитись можливістю її захищати;

– формувати у молоді шанобливе ставлення до кращих національних та військових традицій.

Реалії сьогодення вимагають упорядкування в цьому напрямі діяльності державної влади і військового управління всіх рівнів, наукових і освітніх заходів, громадських організацій тощо. Є потреба в оновленні нормативно-правової бази національно-патріотичного виховання громадян України. Слід мобілізувати творчий потенціал інтелектуальної еліти України для створення необхідних теоретичних засад патріотичного виховання; використовуючи всі державні ЗМК та інші комунікативно-інформаційні можливості розпочати формування позитивного образу України, патріотичних відчуттів в українського народу; в усіх без винятку навчальних закладах проводити роботу з виховання патріотів України; організувати систему забезпечення процесу патріотичного виховання [48].

Наступним перспективним напрямом є створення системи моніторингу оперативної та стратегічної інформації за допомогою опитувань. Саме система діагностики суспільної думки дозволила США добитись успіхів у глобальному інформаційно-психологічному протистоянні за домінування у світовому інформаційно-психологічному середовищі.

Висновки до розділу 3

У контексті формування інформаційної інфраструктури держави важливого значення набуває вивчення європейського досвіду формування та функціонування інформаційної інфраструктури. Дослідження умов та підходів до створення інформаційної інфраструктури розвинутих країн дозволить проаналізувати основні інструменти, які використовувались при цьому та виявити можливість й доцільність їх використання в Україні.

Інформаційна політика в ЄС, як і будь-яка політика в іншій сфері, формується та реалізується на різних рівнях – місцевому, регіональному, національному та наднаціональному, причому всі рівні управління

інтегровані в єдине ціле. Об'єднана Європа створила абсолютно нову, раніше не існуючу організаційну форму – мережеву державу (network state), яка намагається відповідати на сучасні виклики процесів глобалізації та регіоналізації. Цілі інформаційної політики ЄС визначені на наднаціональному рівні, однак вони втілюються на нижчих рівнях шляхом реалізації національних інформаційних стратегій, які часто відображаються у регіональних та місцевих (на рівні регіону чи району) програмах розвитку. Формування єдиного інформаційного простору, інформаційна інтеграція європейських держав у межах ЄС здійснюються на основі концепції єдиної загальної інформаційної політики, що втілена в ідеології європейського співробітництва у сфері інформації та комунікацій.

В Україні гостро стоїть проблема нерівномірності розподілу елементів інформаційної інфраструктури від регіону до регіону, а також між центром і регіонами. Інформація про соціальні процеси, про євроінтеграційні процеси, про державне будівництво дуже повільно доходить до віддалених ділянок інформаційного простору. Для вирішення цієї проблеми пропонується: використовувати такий інструмент, як «інформаційна кампанія» з метою підвищення ефективності процесу інформування; враховувати особливості соціальних установок та потреб окремих груп населення, що дає змогу створити якісний інформаційний продукт; створити можливість «оточити» людину інформаційними проявами за усіма можливими комунікаційними каналами та досягти таким шляхом синергетичного ефекту впливу.

У зв'язку з необхідністю інтегрування власного інформаційного простору у загальноєвропейський, важливим є перегляд основних підходів до державотворення та державного управління, зміна принципів управління державою, розроблення та реалізації державної політики в інформаційній сфері. Для формування нормативно-правової бази інформаційного суспільства з урахуванням впровадження нових інформаційно-комунікаційних технологій необхідно поєднати політику реформування

соціально-економічної, політичної системи з розробкою адміністративно-правового забезпечення інформаційно-технологічного аспекту управління.

Інформація та інформаційно-комунікаційні технології як основні інструменти інформаційного суспільства знайшли відображення у сфері правового регулювання, хоча і не цілком системне. Водночас і надалі відкрите питання, чи достатньо наявне правове регулювання для відображення процесів реформування суспільства у контексті побудови інформаційного суспільства в Україні.

Важливою, в умовах постійного інформаційно-психологічного протистояння, практично, життєво необхідною стає робота з покращення іміджу України на міжнародній арені. Іншим перспективним напрямком державної політики з забезпечення інформаційної безпеки є сприяння запровадженню безпечних соціальних мереж, на противагу вже існуючим, які наповнюються самими користувачами і тому насичені сумнівним контентом.

Україна в своїй державній політиці повинна широко застосовувати світовий досвід захисту національної інформаційного простору. А для реалізації власних інтересів у сфері військово-технічного та економічного співробітництва використовувати міжнародно-правові, торгівельно-економічні та інформаційно-психологічні способи і методи за прикладом іноземних держав, які у ході конкурентної боротьби для здійснення тиску на інші держави використовують цілий ряд заходів для відстоювання своєї позиції. До перспективних заходів такої політики належать заходи, що реалізуються в межах ключових елементів системи Стратегічних комунікацій.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

1. Інформація виконує багато функцій у суспільстві (знання, освіта, пропаганда). Вона використовується з метою отримання знань та прийняття рішень. Інформація може використовуватися суб'єктами політики по-різному для досягнення різних цілей (з метою перемоги в політичній боротьбі, з метою мобілізації громадян, їх просвіти, роз'яснення причин проблем, або, навпаки, заради приховування дійсних причин негараздів у суспільстві і т.п.). Інформаційна політика – це особлива сфера життєдіяльності людей, пов'язана з відтворенням і поширенням інформації, яка задовольняє інтереси держави і громадянського суспільства та спрямована на забезпечення конструктивного діалогу між ними та їхніми представниками. На нашу думку, інформаційна політика є складним поняттям і побудована на врахуванні інтересів усіх суб'єктів політичного простору. На основі цього циркулюють і базові інформаційні потоки.

2. В науковій літературі інформаційне законодавство України поділяється на два види: базове, тобто таке, в якому виписані основні засади інформаційних відносин в Україні, та видове – те, що врегульовує окремі види інформаційних відносин. У 1997 році Верховною Радою України була ухвалена Концепція (основи державної політики) національної безпеки України. На основі цього базового документа так і не була розроблена й ухвалена Концепція (основи державної політики) інформаційної безпеки. Адміністративно-правове регулювання у сфері масової інформації в Україні досліджується, насамперед, в межах двох галузей національного права: адміністративного та інформаційного. В архітектурі вітчизняної системи права інформаційне право на сьогодні має всі ознаки самостійної галузі права. Президент України Указом від 25.02.2017 № 47/2017 затвердив Доктрину інформаційної безпеки України, яка визначає національні інтереси України в інформаційній сфері, загрози їх реалізації, напрями і пріоритети державної політики в інформаційній сфері.

3. Основним документом, що регулює діяльність засобів масової інформації, стала прийнята 13 вересня 1997 р. Софійська декларація «Зміцнення незалежних і плюралістичних засобів інформації. В першу чергу вона стосується країн Центральної та Східної Європи. В українських реаліях необхідно розглянути можливість переглянути основні статті викладені у Законі «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації». У статті 1 Закону України «Про інформацію» закріплено, що інформацією вважаються будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображенні в електронному вигляді. Якщо у приватному секторі національної економіки України, особливо у фінансових та банківських установах, якість захисту інформації, яка представляє для конкурентів комерційний інтерес та визначена як комерційна таємниця, постійно зростає, проблема захисту державних інформаційних ресурсів існує і сьогодні.

4. На нинішньому етапі інформаційне поле України характеризується тривалою безперервною інформаційною війною за збільшення впливу, контролю та управління ресурсами на даній території. Оскільки «гібридні» війни та «гібридні» загрози являють собою асиметричні виклики національній безпеці, то й держави повинні реагувати на них асиметрично. Як показує українська практика, «гібридна» війна загрожує насамперед слабким країнам, нездатним протистояти гібридним загрозам з боку країн, які мають значно вищий військовий та економічний потенціал. Формування українського інформаційного простору пов'язане з багатьма внутрішніми та зовнішніми проблемами. В результаті у 2016 р. Національною радою з питань телебачення і радіомовлення було складено «чорний список» російських каналів, яким було обмежене мовлення на території України. Незважаючи на розвиток інформаційної війни в інформаційному просторі України, особливо з боку РФ, уряд України перешкоджає цьому за

допомогою прийняття ряду нормативно-правових актів та контролю інформаційного простору та його впливу на свідомість українців.

5. У неоголошеній війні проти України Росія активно застосовує методи інформаційно-психологічної війни, прагнучи зруйнувати моральний стан військовослужбовців та цивільного населення нашої держави. Наймасштабнішою і небезпечною по праву вважається психологічна війна. Вона здійснює інформаційний вплив на широкі кола громадськості. Російська пропагандистська машина навчилася максимально ефективно використовувати чітко режисовані картинки, в переважній більшості випадків маніпулюючи фактами та вигадуючи історії про розп'ятих хлопчиків, кров немовлят, яку п'ють українські нацисти, тощо. Саме за рахунок масованої щоденної пропаганди в російському суспільстві домінує образ України як «недодержави» і Заходу – як ворога Росії. Для подолання вже нанесеної шкоди та зміцнення інформаційної безпеки, актуальним є вирішення питання підготовки фахівців із захисту інформаційного простору від деструктивних впливів.

6. Економічна безпека в сучасних умовах інформаційно-мережевої економіки безпосередньо залежить від безпеки інформаційної, адже головним ресурсом розвитку виробництва стає інформаційний продукт. Рівень інформаційної безпеки держави, значною мірою, зумовлений рівнем її інформаційної інфраструктури. Недостатній професійний, інтелектуальний і творчий рівень вітчизняного виробника інформаційного продукту та послуг, його неконкурентоспроможність не лише на світовому ринку, а й в Україні, призводить до того, що українська аудиторія, природно, віддає перевагу іноземним інформаційним програмам. Україна є яскравим прикладом сучасності, який показує неготовність ні країни, ні суспільства до інформаційних загроз. Починаючи з 2014 року, на певних територіях України продовжують тривати воєнні дії, які безпосередньо є наслідком інформаційної війни, яка, як виявилось, стала досить серйозним важелем впливу на національну безпеку країни.

7. Український шлях до побудови успішної інформаційної інфраструктури визначається її сьогодишніми політичними, соціально-економічними, соціально-культурними особливостями. Підписання угоди про утворення ЄС в м. Маастрихт між представниками держав-членів співтовариства супроводжувалося декларуванням важливості покращення доступу до адміністративної інформації. Разом з тим, засади сучасної європейської інформаційної політики було закладено ще кілька десятиріч тому. Інформаційна політика в ЄС, як і будь-яка політика в іншій сфері, формується та реалізується на різних рівнях – місцевому, регіональному, національному та наднаціональному, причому всі рівні управління інтегровані в єдине ціле. Інформація та інформаційно-комунікаційні технології як основні інструменти інформаційного суспільства знайшли відображення у сфері правого регулювання, хоча і не цілком системне.

8. З метою протидії негативним впливам інформаційної пропаганди та інформаційних війн, задля нейтралізації та упередження реальних та потенційних загроз в інформаційному просторі України, Рада національної безпеки і оборони України ухвалила рішення «Про заходи щодо вдосконалення формування та реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки України». Виникає необхідність координації напрямів зміцнення інформаційно-психологічної безпеки України. Це обумовлено тим, що світові політико-економічні та оборонні структури активно модернізують свої стратегічні концепції у бік посилення складової інформаційно-психологічної боротьби. Перспективним стратегічним напрямом державного управління в інформаційно-психологічній сфері є організація повноцінної роботи з молоддю для чого необхідно переосмислити ціннісні основи військово-патріотичного виховання; сприяти розвитку у молоді прагнення бути гідними своєї держави та гордитись можливістю її захищати; формувати у молоді шанобливе ставлення до кращих національних та військових традицій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура М. Кастельс; [пер. с англ.; под научн. ред. О.И. Шкаратана]. – М., 2000. – 446 с.
2. Белл Д. Социальные рамки информационного общества [Текст] / Д. Белл // Новая технократическая волна на Западе. – М. : Прогресс, 1986. – С. 330-342.
3. Лайон Д. Інформаційне суспільство: проблеми та ілюзії [Текст] / Д. Лайон // Сучасна зарубіжна соціальна філософія. Хрестоматія. – К.: Либідь, 1996. – С. 362-380.
4. Еделєва М.А. Концепт державної інформаційної політики в сучасних умовах / М.А. Еделєва // Грани. - 2016. - № 3(131). - С. 62-67, с. 63.
5. Іванченко Ю.М. Сутність, головні напрями та способи державної інформаційної політики в Україні / Ю.М. Іванченко // Державне управління: теорія та практика. – 2005. – № 2. - С. 47-54, с. 50.
6. Політична наука. Словник: категорії, поняття і терміни / Б. Кухта та ін.. – Л.: Кальварія, 2003. – 500 с., с,174
7. Політична наука. Словник: категорії, поняття і терміни / Б. Кухта та ін. – Л.: Кальварія, 2003. – 500 с., с,175
8. Вакулич В.М. Державна інформаційна політика як механізм реалізації інформаційної функції сучасної держави / В.М. Вакулич, О.Є. Бухтатий // Публічне управління: теорія та практика. – К., 2014. – №. 1. – С. 97-107.
9. Нестеряк Ю.В. Державна інформаційна політика: теоретико-методологічні засади: Монографія / Ю.В. Нестеряк. – К. : НАДУ, 2014. – 292 с.
10. Манойло А.В. Государственная информационная политика в особых условиях: Монография / А.В. Манойло. – М.: МИФИ, 2003. – 388 с.

11. Березовська І.Р. Державна інформаційна політика України та основні напрями її вдосконалення / І.Р. Березовська, Д.М. Русак // Міжнародні відносини. Серія «Економічні науки». – 2014. – № 4. – С. 21-27.
12. Красноступ Г.М. Основні напрями правового забезпечення державної інформаційної політики / Г.М. Красноступ // Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.minjust.gov.ua/30768>.
13. Ковалева М. М. Содержание и структура понятия «государственная информационная политика» // Средства массовой информации в современном мире. СПб., 2010. С. 125–126.
14. Бурова Ю.Е. Информационная политика и ее формирование / Ю.Е. Бурова, Д.Л. Стровский // Журналистика и массовые коммуникации. – 2014. – № 11. – С. 21-34.
15. Закон України «Про інформацію» від 02.10.1992 № 2657-XII.
16. Пахнін М.Л. / М.Л. Пахнін // Теорія та практика державного управління. - 2014. - № 3(46). - С. 1-9.
17. Еделєва М.А. Концепт державної інформаційної політики в сучасних умовах / М.А. Еделєва // Грани. - 2016. - № 3(131). - С. 62-67.
18. Дрешпак В. М. Концептуальні основи періодизації державної інформаційної політики України / В. М. Дрешпак // Аспекти публічного управління = Public administration aspects. – Дніпропетровськ, 2013. – № 2 (2). – С. 41–47; Концепція національної інформаційної політики : проект. – К.: Держкомінформ України, 2002.
19. Доктрина інформаційної безпеки України від 25.02.2017 № 47/2017.
20. Закон України «Про видавничу справу» від 5 червня 1997 року № 318/97-ВР.
21. Закон України «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України» від 23.02.2006 р. № 3475-IV.

22. Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» від 16 листопада 1992 року № 2782-XII.
23. Закон України «Про інформацію» від 02.10.1992 № 2657-XII.
24. Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» від 09.01.2007 № 537-V.
25. Закон України «Про державну таємницю» від 21 січня 1994 року № 3855-XII.
26. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
27. Добровольська А.Б. Інформаційний простір: проблеми становлення нової якості національного росту / А.Б. Добровольська [Електронний ресурс]. - Режим доступу:
http://www.nas.gov.ua/publications/books/series/9789660247048/Document/s/2010_03/a14.pdf
28. Бериславська О.М. Адміністративно-правовий статус Міністерства інформаційної політики України: дис. канд. юрид. наук : 12.00.07 / Бериславська Оксана Михайлівна. – К., 2017. – 227 с.
29. Чічановський А. А., Старіш О. Г. Інформаційні процеси в структурі світових комунікаційних систем: підручник. - Київ: Грамота, 2010. - 568
30. Примаков К.Ю. Адміністративно-правове регулювання у сфері масової інформації в Україні: дис. канд. юрид. наук : 12.00.07 / Каміль Юрійович Примаков. – Запоріжжя, 2017. – 247 с.
31. Информационное право: актуальные проблемы теории и практики: монография / под общ. Ред. И. Л. Бачило. – М.: Юрайт, 2009. – 530 с.
32. Правовая система Украины: история, состояние и перспективы: в 5 т. – Харьков: Право, 2011. – Т. 2: Конституционные основы правовой системы Украины и проблемы её совершенствования / под общ. ред. Ю. П. Битяка. – 632 с.

33. Прокоф'єв М. Проблеми захисту інформації в Україні / М. Прокоф'єв, В. Хорошко // Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні. - 2015. - Вип. 2(30). - С. 9-14.
34. Карпенко В.О. Інформаційна політика та безпека. – К.: Нора-Друк, 2006. – 320 с.
35. Малик І.Р. Інформаційні війни в Україні: історія, сучасний стан та перспективи / І.Р. Малик [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/67646299.pdf>
36. Доклад Секретаря СНБОУ Р. Богатыревой о вопросах обеспечения национальной безопасности в информационной сфере [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.rainbow.gov.ua/news/662.html>
37. Інформаційна політика України: європейський контекст: Монографія / Л. В. Губерський, Є. Є. Камінський, Є. А. Макаренко. – К.: Либідь, 2007. – 360 с.
38. В Украине уже запретили 73 российских телеканала // ZN,UA [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zn.ua/UKRAINE/v-ukraine-uzhe-zapretili-73-rossiyskih-telekanala-223517.html>
39. Порошенко ввел в действие решение СНБО о запрете соцсетей «ВКонтакте» и «Одноклассники» // 24 Канал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://24tv.ua/ru/poroshenko_vvel_v_dejstvie_reshenie_snbo_o_zaprete_socsetej_vkontakte_i_odnoklassniki_n818006
40. Губерський Л. Інформаційна політика України: європейський контекст: Монографія / Л. Губерський, Є. Камінський та ін. – К.: Либідь, 2007. – 360 с
41. Волосюк А. Інформаційна суспільно-комунікативна стабільність суспільства / А. Волосюк // Вісник РДГУ. - 2014. - № 11 (36). - С. 68-80.
42. Анисимова Т. В., Никифорова Л. Ю., Самуйлова И. А., Щербакова Н. В. Основные методы психологического анализа политических текстов. СПб., 2007. - 124 с., с. 96

43. Макарчук А.Т. Наукові підходи до аналізу інформаційного впливу на свідомість українського суспільства / А.Т. Макарчук, В.С. Волович // Конфліктологія. - 2015. Т. 2. - С. 44-47.
44. Опанасюк В. Теоретико-методологічний аналіз міри інформаційного впливу на суспільство / В. Опанасюк // Філософія спілкування: філософія, психологія, соціальна комунікація. — 2009. — № 2. — С. 96-101.
45. Макарчук А.Т. Наукові підходи до аналізу інформаційного впливу на свідомість українського суспільства / А.Т. Макарчук, В.С. Волович // Конфліктологія. - 2015. Т. 2. - С. 44-47.
46. Захожай О. Засоби інформаційних воєн в економічному протиборстві / О. Захожай // Юридичний журнал. – 2016. – № 7 (62). – С. 11–14
47. Юрчишин Т. Медіавіруси на тлі еволюційних процесів медіапростору: суть і проблематика / Т. Юрчишин, О. Вітовський // Інформаційне суспільство. – К., 2016. – Вип. 11. – С. 46–51.
48. Іванов В. Законодавство і журналістика. Становлення правової бази в Україні та світовий досвід. - К.: Школяр, 1998. - 80 с.
49. Князєв В., Бакуменко В. Філософсько-методологічні засади державно-управлінських рішень // Вісн. УАДУ. - 2000. - № 2.
50. Литвиненко О. Інформаційні технології та Україна у світовому контексті // Людина і політика. - 2001. - № 1.
51. Москаленко А., Губерський Л., Іванов В. Основи масово-інформаційної діяльності. - К., 1999. - С. 271.
52. Почепцов Г.Г., Чукут С.А. Інформаційна політика: Навч. посіб. - К.: Вид-во УАДУ, 2002. - Ч. 1. - 88 с.
53. Сопілко І. М. Правові засади державної інформаційної політики України: дис. ... д-ра юрид. наук. 12.00.07. Інститут законодавства Верховної Ради України. Київ, 2014. - 514 с.

54. Петрова Н. Управління та адміністрування :зб. наук. ст. студ. У 66 заоч. форми навч. / відп. ред. Н. Л. Новікова. – Ч. 1. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. – С. 260-265.
55. Виноградова Г. В. Правове регулювання інформаційних відносин в Україні. – К.: Видавництво „Юстиніан”, 2016. – 176 с
56. Державна інформаційна політика України та основні напрямки її вдосконалення / І.Р. Березовська, Д.М. Русак // Міжнародні відносини. Серія «Економічні науки». – 2014. – № 4. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/2488/2219.
57. Олійник О. В. Державна інформаційна політика та інформаційна безпека України: політико-правові аспекти // Право України. – 2015. – №5. – С. 108 - 111.
58. Проблеми державної інформаційної політики: гармонізація міжнародного і національного інформаційного права / [Р.А. Калюжний, В.Д. Гавловський, М.Я. Швець, В.С. Цимбалюк] // Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні. – К. : НТУУ «КПІ». – Вип. 4. – 2012. – С. 10–19
59. Тимцуник В. І. Публічне управління та адміністрування: навч. Посібник. / Ю. Г. Кальниш, Т.М. Лозинська, В. І. Тимчуник. – Полтава : РВВ ПДАА, 2015. -280 с.
60. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014р. № 333-р [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>
61. Влада і суспільство: діалог через громадські ради :[монографія] / [Шайгородський Ю.Ж., Андрійчук Т.С., Дідух А. Я. та ін.] ; за заг. Ред. Шайгородського Ю. Ж. – К. : Паливода А. В., 2011.- 148 с.
62. Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень [Електронний ресурс].- Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/>

63. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс].-Режим доступу : [http:// www.gov.ua/](http://www.gov.ua/)
64. Арсеєнко А. Г Економіка в умовах сучасних трансформацій / А. Г. Арсеєнко // Економіка та прогнозування. – 2018. - №1.
65. Людський розвиток в Україні. Інноваційні види зайнятості та перспективи їх розвитку (кол. моногр.) / за ред. Е. М. Лібанової; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. – К., 2016. – 328с.
66. Соціальна відповідальність влади, бізнесу, суспільства. Монографія . У 2-х томах. Том II. / за ред. Г.Г. Півняка. – Дніпропетровськ:, НГУ, 2015. – 408 с.
67. Тімкін І.Ф ., та ін. Формування сучасного молодіжного руху в Україні / І. Ф. Тімкін, М. С . Носок // Український соціум, 2016. - №1(3) – С. 119-130.
68. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством [...] Україна, Європейський Союз, Євратом [...]; , Список, Міжнародний документ від 27.06. 2014 - [Електронний ресурс] – режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/snow/984_011
69. Ситник Г. П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно - правові засади) / Г. П. Ситник . – НАДУ, 2012. – 543 с.
70. Постанова Кабінету Міністрів України «Програма розвитку інвестиційної діяльності України» від 02.02.2011 р. № 389
- 71.Постанова Кабінету Міністрів України «Питання діяльності Міністерства інформаційної політики України » від 14.01.2015р. № 2

ДОДАТКИ

Додаток 1

Визначення державної інформаційної політики

Автор	Визначення
Ю. М. Іванченко	державна інформаційна політика - це сукупність основних напрямів і способів діяльності держави з отримання, використання, поширення та зберігання інформації [5, с.50].
Л. Угрин	державна інформаційна політика - це діяльність держави та її інститутів у сфері виробництва, поширення, обміну, охорони інформації, а також її використання в управлінських процесах [6, с.174]. Вчений відмічає, що інформаційна політика містить також способи та міру контролю держави за поширенням інформації, її змістом та спрямуванням[7, с. 175].
В. Вакулич ,О. Бухтатий	у мінімізованому сенсі державна інформаційна політика означає ніщо інше, як цілеспрямований потік певної інформації, який так чи інакше контролюється владою [8, с. 97].
Ю. Нестер	державна інформаційна політика України – це діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, суспільних

	інституцій і громадських об'єднань та створених ними засобів масової комунікації, спрямована на вироблення і реалізацію правових, політичних та економічних умов функціонування інформаційної системи, що впливають із сукупності цінностей українського суспільства [9, с.50].
А. Манойло	державна інформаційна політика - це особлива сфера життєдіяльності людей, пов'язана з відтворенням і поширенням інформації, яка задовольняє інтереси держави і громадянського суспільства та спрямована на забезпечення конструктивного діалогу між ними та їхніми представниками [10, с.20].
І. Р. Березовська	державна інформаційна політика повинна закласти основи для вирішення фундаментальних завдань розвитку суспільства, головними з яких є формування єдиного інформаційного простору України та її входження у світовий інформаційний простір, гарантування інформаційної безпеки особистості, суспільства й держави[11, с. 23].
	державна інформаційна політика

Г. М. Красноступ	забезпечується за допомогою дій, які за сутністю є комплексом цілеспрямованих організаційних і правових заходів, що впливають на об'єкт управління (певний державний інтерес), у результаті чого досягається необхідний для суспільства результат [12].
М. М. Ковальова	інформаційна політика побудована на діях чотирьох суб'єктів. Це політика як така, державна влада (в особі трьох основних її гілок - виконавчої, законодавчої та судової), ЗМІ, чия діяльність базується на функціонуванні різних видів масової інформаційної діяльності - журналістики, PR, реклами, і суспільство - в особі груп за інтересами, інститутів і партій [13, с. 126].

Джерело: складено автором

Відмінності інформаційної війни від звичайної

ВІДМІННОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ ВІД ЗВИЧАЙНОЇ	Звичайна війна володіє відомим і чітким арсеналом впливу. Через його передбачуваність можлива побудова у відповідь певного роду оборонних систем і проведення захисних заходів. Ситуація стає іншою в разі воєн інформаційних. Арсенал впливу в них характеризується достатньою часткою гнучкості і непередбачуваності. У більшості випадків в інформаційній війні відсутня можливість передбачити напрямок та інструментарій можливої атаки
	У разі звичайної війни територія захоплюється повністю, тоді як при інформаційній війні можливе поетапне захоплення. Ймовірна окрема робота з лідерами думок, з молоддю і т.д., тобто при збереженні загальної норми окремі зони можуть виводитися з-під інформаційного впливу. Інформаційна війна в цьому плані виглядає як «мирна війна», оскільки може йти на тлі загального миру і благополуччя
	Можливість багаторазового захоплення одних і тих же людей. В рамках війни звичайної діє логіка «так-ні», в разі війни інформаційної є варіант нечіткої логіки, коли оцінки можуть даватися з певною ймовірністю (на 40%, на 60% і т.п.)
	У звичайній війні ті, хто захоплює територію, і ті, хто потім її освоює, є різними людьми і виконують різні соціальні ролі. У разі війни інформаційної ці позиції збігаються
	На відміну від звичайної війни, коли застосовується фізична зброя, яка руйнує все в межах зони ураження, інформаційна зброя діє вибірково, охоплюючи по-різному різні верстви населення. Звичайна зброя діє на будь-яку частину населення однаково
	Головною небезпекою інформаційної війни є відсутність чітко ідентифікованих (видимих) ознак руйнівного впливу, характерного для воєн звичайних. Населення навіть не відчуває, що воно піддається впливу
	Театр військових дій в інформаційній сфері (що включає в себе мережі, мережеву інфраструктуру, потоки інформації) формується не природою і географічним положенням морів, континентів і островів, як це має місце в звичайній війні, а, в першу чергу - мережевими корпораціями і провайдерами різних категорій
	При виникненні конфлікту в мережах провайдерів автоматично в нього залучаються і стають третьою стороною (учасником) конфлікту, причому в захисті інтересів власника мережі (провайдера) в інформаційно-психологічній війні зацікавлені і сторона-агресор, і сторона-жертва нападу
	Лінія фронту, глибокий тил та інші традиційні поняття військової теорії в інформаційно-психологічних бойових діях втрачають своє смислове навантаження і потребують доопрацювання і перевизначення
	У разі початку бойових дій сили спеціальних інформаційно-психологічних операцій отримують можливість зі своїх баз, віддалених від лінії фронту, наносити стрімкі удари по об'єктах противника, що знаходяться у нього глибоко в тилу (віддалений доступ), не вимагає в порівнянні зі звичайними збройними силами помітних витрат часу та залучення великої кількості матеріально-технічних засобів
	У світі ще не визначено остаточно, коли інформаційно-психологічні акції в інфосфері стають агресією, порівнянною з озброєним вторгненням армії іноземної держави на територію країни, тому фактично бойові операції можуть проводитися силами інформаційно-психологічних операцій в умовах офіційного миру

Джерело :складено автором